

Родослов Бранковића

Порекло породице Бранковић није баш најјасније, а као њени најстарији чланови спомињу се војвода Младен (од којег потичу Бранковићи) и брат му жупан Никола. Ко је њихов отац још увек се не зна, а по свој прилици тако ће и остати. У сваком случају ради се о веома старој и угледној породици која је још од краља Милутина изгледа била присутна на српском двору где је заузимала видно место, али никада није спадала у оне најјаче и најутицајније. Њихова баштина није била велика и састојала се из Дренице на Косову па се може на основу тога са сигурношћу рећи да њихов углед није ишао због величине или богатства поседа које су држали већ искључиво из дворских служби које су добијали. Припадали су пограничној властели којима је основно занимање био рат, а једини услов напретка непрекидна освајања ка југу. Прави њихов успон изгледа иде од времена владавине краља Стефана Дечанског (1321-1331.) јер се тада у 1323. години војвода Младен спомиње као господар Требиња и Драчевице које је добио од краља на управу, док му брат Никола у години 1329. има назив жупана и изгледа да као краљев службеник делује у северној Албанији. По свему судећи ове титуле су биле награда коју су добили од краља Дечанског због вероватних заслуга током његових борби за престо са полубратом Константином. Каква су била њихова касније деловања, не зна се, али су се вероватно и даље кретали у краљевој близини. Непосредно након 1326. године (када се последњи пут спомиње у једној повељи) војвода Младен је и умро, а наследио га је син Бранко од којег породица Бранковић и добија своје име Бранковића. Осим Бранка војвода Младен је оставио иза себе и ћерку по имену Ратославу (Ратиславу). Да је породица уживала велики углед, мада није била међу најмоћнијима у Србији, види се из тога што је војвода Младен ћерку Ратославу удао у моћну кућу Војновића и то за жупана Алтомана. Из овога брака родиће се каснији жупан Никола Алтомановић.

Од свога оца, војводе Младена, син Бранко је наследио управу Требињем, али и његово место поверљивог човека код краља Дечанског. У каснијем сукобу између краља Дечанског и сина му Душана по свему судећи Бранко је био на страни сина (Душана) јер га, након успешно окончане борбе за круну, краљ Душан награђује намесништвом Охрида, али могуће и високом титулом севастократора (?).

Баш титула севастократора може да изазове најмање два питања. Најпре питање који је цар наградио Бранка титулом севастократора: цар Душан или цар Урош? И ово ће питање по свој прилици још дуго остати без задовољавајућег одговора, будући да се он (Бранко) као севастократор спомиње по први пут у једној повељи из 1365. године. Но то је за нашу причу ипак мање важно па се на томе не задржавамо.

Много је интересантније питање да ли се можда Бранко налазио у каквим родбинским везама са Немањићима о чему би могла да посведочи титула севастократора коју су Немањићи давали својим сродницима. Тако је Орбин за Вуковог сина (Бранковог унука) Ђурђа наводио да је *"потомак царске лозе"*, што само потврђује да су царска породица и Бранковићи били на неки начин породично повезани. Ако ова веза постоји онда је она вероватно преко неке принцезе из куће Немањића која се удала за некога из породице Бранковића.

Касније повезивање Бранковића са Немањићима и то преко кнегиње Милице и њене ћерке Маре (која је била удата за Вука Бранковића) је већ сасвим разумљиво. *"Син великог жупана Немање Вукан, брат првовенчаног краља Стефана; овај Вукан, велики кнез, роди сина Дмитра жупана, у манастиву наречени Давид, који сазда цркву светог богојављења поред Лима у месту Бродареву. Овај пак роди синове и кћери; први син његов велики кнез Вратко. Вратко роди Вратислава. И Вратислав роди синове и кћери; прва њихова кћи кнегиња Милица у иночком лику наречена Евгенија монахиња. Ова роди синове и кћери. Први син њен Стефан. И би Стефан велики кнез, деспот Србљем и обема странама Подунавља господин. И прва кћи њена Мара, сестра великог Стефана. Ова роди три сина. Син њен први деспот Ђурађ"*.

Вероватно да је сврха овога родослова била у томе да се покаже како је деспот Ђурађ Бранковић (син Вуков) заправо у сродству са *"светородним"* Немањићима те да и то на неки начин оправдава његову владавину Србијом. У том погледу нема никакве сумње да су Бранковићи заиста у вези са Немањићима, али питање је да ли та веза постоји још и од раније.

Не зна се за кога је севастократор Бранко био ожењен (можда за неку Немањићку принцезу?), али се зна да је имао три сина и једну ћерку. Најстарији син се звао Никола Радоња и од 1350. године био је ожењен са рођеном сестром моћних Мрњавчевића, Угљеше и Вукашина, која се звала Јелена. Са њом је имао и две ћерке, али доживљава трагедију пошто му жена и обе ћерке нагло умиру. Разочаран он се током 1364. године замонашио и сместио у Хиландару под именом монах Роман. Касније (1376.) је узео строжи монашки завет и постао великосхимник Герасим. За време свога боравка у Хиландару успео је Радоња да за свој манастир прибави многа имања и стога је често путовао. Током свога дугог живота одржавао је присне односе са царем Урошем, својим братом Вуком, кнезом Лазаром, а на крају и деспотом Стефаном Лазаревићем. Вероватно његов највећи успех је био у добијању манастира Св. Павла (1380.) који је у то доба био потпуно запуштен. Привучен легендом да се у томе манастиру некада подвизавао Павле Ксиропотамски, човек који је први проповедао хришћанство међу Србима, Радоња се потрудио да га обнови. Манастир је утврђен, саграђене су ћелије и храм, а подигнути су и виногради у околини. Дуго након тога овај манастир су Бранковићи сматрали својим породичним. Ту, у манастиру Св. Павла, Радоња (Герасим) је и умро 3. децембра 1399. године.

Други севастократоров син се звао Гргур, а трећи и најмлађи син био је Вук (рођен пре 1345.). Осим ова три сина севастократор је оставио и ћерку Теодору (Војиславу) која се удала за Ђорђу Топију који је господарио Драчем.

У сваком случају ова породица се по мало чему могла разликовати од многих других сличних властеоских породица које су се кретале на двору и око њега. По својој снази била је мање више безначајна мада њено само порекло јесте старо и што је још важније веома поштовано (тим више ако су били у вези са Немањићима). Могуће је да би се историја Бранковића и заборавила те да би они потонули у анонимност да није дошло до уласка најмлађег сина севастократора Бранка, који се звао Вук, у породицу све моћнијег и агилнијег кнеза Лазара Хребелановића. Наиме, негде око 1371. године Вук се жени са

кнежевом ћерком која се звала Мара. Кнез Лазар је веома пажљиво одабрао мужа за своју ћерку, јер иако је Вук био прилично сиромашан видело се да се ради о човеку који вреди и који ће бити у стању да своју малу породичну баштину увећа. *"Мара је била удата за рашкога властелина Вука, сина Бранка Младенова, врло ваљаног ратника, мудрог човека и веома послушног према свом тасту Лазару,..."* (Мавро Орбин).

1. Вук Бранковић

Одмах након смрти цара Душана (1355.) долази до комешања у огромном Српском царству тако да су се управници новоосвојених Грчких области (царев полубрат Симеон, Теодор Асен) веома брзо отцепили од царства и почели сасвим независно да владају. То је отишло чак толико далеко да је Симеон, полубрат цара Душана, истакао своју кандидатуру за царску круну, чиме је покушао да истисне царевог сина Уроша. Међутим, остаци државе, а посебно старе српске земље, су на сабору у Скопљу (1357.) пружили подршку цару Урошу. Тиме су и Симеонове аспирације на царску круну одмах пропале. Каснији догађаји су показали да цар Урош није умео да задржи остатак оних земаља које су му биле верне тако да су моћни великаши постепено почели да отказују послушност и да се све више осамостаљују у односу на централну власт (првенствено цара). То је онај процес који се назвао формирање самосталних области односно појава обласних господара. У сваком погледу ту је највише предњачио кнез Војислав Војновић, али ни други ту нису много заостајали. Након нагле смрти кнез Војислава, у први план одједном избија моћна породица Мрњавчевића (Вукашин и Угљеша). Јачање Вукашина Мрњавчевића је за веома кратко време узело толиког маха да га је цар Урош на крају крунисао за краља (1365.) чиме је он (Вукашин) постао царев савладар. Некако од тог доба, вероватно под налетом оснажених Мрњавчевића, Бранковићи су морали да се повуку од Охрида ка косовској Дреници. По свему судећи севастократор Бранко је био већ мртав, а његови синови Гргур и Вук (Радоња је већ био у Хиландару), немајући снаге да се супротставе морали су да одступе.

До тога времена и Лазар Хребељановић (будући Вуков таст) је боравио на двору цара Уроша са безначајном дворском титулом, али од времена Вукашиновог крунисања он одлази са двора, и попут осталих почиње да формира своју област (од тада носи и титулу кнеза). У то време он око себе окупља све већи број властеле и почиње да ствара свој круг поверљивих и поузданих људи. То је време када је сигурно дошао и у ближе контакте са Бранковићима, а посебно Вуком којег је могао и да ближе упозна. Утисак је сигурно био повољан јер негде око 1371. године Вук се жени кнежевом ћерком Милицом, што њихов дотадањи политички и војни савез претвара у много поузданији политичко породични савез. Никада њихова сарадња није била помућена било чиме и они су *"у јединству и љубави побеђивали су непријатеље своје"* (Георгије Амартол). Но, још увек они су сувише слаби и стрепе од Мрњавчевића, а могуће је да су тада имали и неких војних сукоба са њима. У сваком случају један ненадан и трагичан догађај одједном им скида опасност од Мрњавчевића и отвара им нагло могућност за даљење јачање. То је била катастрофа српске војске на Марици (1371.) коју су водили Вукашин и Угљеша. Ова моћна армија бива од Турака тако страшно потучена да су до краја оба Мрњавчевића погинула.

Катастрофа је била толика да се ни њихова тела нису касније могла пронаћи. *"Кад се Бог разгневи на хришћане западних страна, и подиже деспот Угљеша све српске и грчке војнике, и брата свога Вукашина краља, и многе друге велможе, око шездесет хиљада изабране војске, и пођоше у Македонију на изгнање Турака, не просудивши да нико није могућан насупрот стати божјему гневу. Њих, дакле, не изгнаше, него сами од њих бише убијени, и онде њихове кости падоше, и осташе непогребене, и велико мноштво од њих умре од оштра мача, неки бише одведени у ропство, а неки од њих, избегавши, и дођоше"* (Записи Исаије монаха).

Нестанак Мрњавчевића је искориштен за ширење територија и даље јачање кнеза Лазара и Вука Бранковића. *"Јер им је кнез Лазар узео Приштину и Ново Брдо, као и многа друга оближња места"* (Мавро Орбин). Но и ово јачање било је тек ограничено јер тада се испречио у то време најмоћнији српски великаш, жупан Никола Алтомановић. Са Вуком Бранковићем жупан Никола је био у блиској рођачкој вези јер је жупанова мати Ратослава била рођена сестра Вуковом оцу (севастократору Бранку), односно била је Вукова тетка. Но, ти рођачки односи нису помогли да се њихови међусобни односи изгледе па је током 1373. године удружена војска кнеза Лазара, Вука Бранковића, потпомогнута четама које је послао босански бан Твртко и угарски краљ Лудвиг, напала на жупана и веома брзо га савладала. *"И тако пакосни Никола би заробљен са свом својом имовином"* (Мавро Орбин). Највећи део огромне територије коју је контролисао жупан, савезници (изузев краља Лудвига који није добио ништа) поделе између себе. Тиме је Вук Бранковић у власт добио највећи део Косова, што је касније још више увећао тиме када је од Балшића преотео Призрен и околину. Сада је Вук контролисао управо срж оних српских земаља које су биле у оквиру Немањића, практично средишњи део некадашње српске државе. Биле су то богате области са мноштвом задужбина и других културних споменика.

Након свега овога апсолутно најмоћнији владар у Србији је био кнез Лазар, а што је потврђено нешто касније када је уз Вукову помоћ кнез преузео и области Радича Бранковића (Браничево). Могуће је да би даље јачање кнежево до краја завршило и његовим крунисањем за српскога владара (мада је он то у својој суштини био) да се изненада није појавила турска опасност.

Појава Турака за кнеза није било никакво изненађење јер је он још од раније са њима имао сукоба. Најпре су његова властела Цреп и Витомир код Параћина зауставила један пљачкашки турски одред, а сам кнез је предводио војску када су Турци сузбијени код Топлица (1386.). Да Турци неће одустати видело се 1388. године када је Влатко Вуковић, војвода краља Твртка, код Билећа разбио једну јачу турску формацију. Но, ово су тек била проигравања за оно што је наилазило. У лето 1389. године једна велика турска војска вођена лично султаном Муратом и са његова два сина Бајазитом и Јакубом кренула је на Србију. Прве на удару налазиле су се земље Вука Бранковића на Косову и он одмах од кнеза затражи помоћ. У то време Вук је држао заиста велику област под контролом и она је обухватала Косово и Метохију, део Полимља и Санцака, и Скопље на југоистоку. Не оклевајући много кнез сакупи једну доста моћну армију потпомогнуту одредом босанског краља Твртка којег је предводио војвода Влатко Вуковић. На жалост изостала је помоћ Марка Мрњавчевића и

браће Драгаша који су у то доба били Турски вазали и могуће је (не и сигурно) чак да су се они налазили у турској војсци (неки Драгашеви одреди сигурно). Други зет кнеза Лазара, Ђурађ Страцимировић, није помогао таста, али по свему судећи ни Турке већ је посматрао са стране шта се збива.

До судара двеју армија дошло је на Косову на дан 15. јуна 1389. године. *"И када је дошло до боја и настала битка, била је толика звека и јека да се тресло и место где се ово догађало. И толико се крви излило да се кроз изливену крв познавао и траг коњски, и би много мртвих без броја, и би ту и Амир, цар Персијски, убијен. А затим и овај дивни муж, свети кнез Лазар"* (Повесно слово о кнезу Лазару).

Ту на Косову погинули су кнез Лазар и цвет српског племства, али ни Турци нису добро прошли. Убијен је турски султан од непознатог српскога ратника за којег предање каже да је Милош Обилић. *"А овај да покаже верност, а уједно и храброст, нађе згодно време, устреми се ка самоме великом начелнику као да је пребеглица, и њему пут отворише. А када је био близу, изненада појури и зари мач у тога самога гордога и страшинога самодршца. А ту и сам паде од њих"* (Константин Филозоф). Султанова смрт је довела и до сукоба његових синова Јакуба (старијег сина) који је био престолонаследник и Бајазита. У суштини радило се борби око власти коју је спретни Бајазит вешто искористио тако што је успео Јакуба да ликвидира прије но што је овај уопште сазнао за султанову смрт. Сам резултат битке тога дана је остао нејасан јер су обе армије доживеле такав масакр да нико након крешева није знао ко је стварни победник. Турци су се, нешто због великих губитака, нешто због тога што је Бајазит морао да жури у Једрене не би ли учврстио власт, одмах повукли. Оно што је касније, па и данас, посебно привлачило пажњу, а односи се на Вука Бранковића, јесте његово учешће у Косовској бици те легенда о томе како је он био тај који је издао кнеза Лазара, што је у крајњој линији довело до српскога пораза. Како је дошло до те легенде јесте прилично замршена прича која захтева много простора. Како ова наша прича о породици Бранковића нема потребе за таквим детаљним објашњењима то се нећемо упуштати у појединости о томе како је Вук "издао" кнеза, те у аргументе који говоре против тога већ само у најкрупнијим потезима ће се навести оно што је у том оквиру најинтересантније.

У времену непосредно пред битку свакако најјачи српски великаш био је кнез Лазар, а за њим одмах Вук Бранковић (изузимајући ту Балшиће). Предосећајући Турски напад кнез је још неколико година раније вршио припреме за надолазећи удар. Најјача узданица био је свакако Вук Бранковић, а до краја ће се показати да је он (Вук) био заправо једини који је из све снаге стао уз кнеза. Што се тиче самих припрема за битку са Турцима сигурно је да је Вук био најзаинтересованији од свих да се Турцима пружи отпор будући да су његове земље биле најугроженије и прве на удару. Коначно, на Косову којим је он владао, одржала се и одлучујућа битка. Вероватно да је и он могао, попут браће Драгаша и Марка Мрњавчевића да прихвати вазалске обавезе према Турцима и на тај начин да избегне све неприлике са њима. Међутим, он је одабрао пут оружаног отпора и са кнезом Лазарем организовао све оно што се у Србији могло дићи на оружје. Какво је његово учешће у бици може се сазнати из посредних турских извора, а изгледа највише од њиховог писца Нешрија. По

њему на Косову је српску војску водио кнез Лазар који је заповедао центром војске, док је босански краљ водио лево крило (Нешри мисли на војводу Влатка Вуковића), а десним крилом је командовао Вук Бранковић. Уз Вука је и био један од његових синова, вероватно Гргур. Вуков део војске је изгледа био доста јак и састојао се од оклопника који су у самом почетку битке одмах разбили леву Турску страну (коју је водио Јакуб, старији син султана Мурата). Међутим, због тога што српска средина није издржала Турски притисак (након султанове смрти турски центар је преузео Бајазит), те након хватања кнеза Лазара и његове ликвидације, Вук Бранковић се повуче. Још увек нема ни помена, не само о Вуковој издаји, већ о издаји било којег велможе из окружења кнеза Лазара.

Мотив Вукове издаје појављује се тек у летописима из каснијег периода: *"цар Мурат је продро на Косово поље и на обалама реке Ситнице разбио и погубио српског кнеза Лазара, којег је издао Вук Бранковић, зет његов"* (Јаков Лукарић). Један од првих (ако не баш и први) који је оптужио Вука за издају био је Мавро Орбин и то негде крајем XVI века када је написао своје "Краљевство Словена". Његова је верзија веома разрађена и интересантна. По њему кнез Лазар је удао ћерку Мару за Вука Бранковића док је другу ћерку Вукосаву удао за Милоша Кобилића једног племића који је био одгојен на кнежевом двору. У једном моменту две сестре су се тако посвађале око мужа да је Мара (Вукова жена) ошамарила Вукосаву (Милошеву жену) и то је до краја довело до оружаног мегдана између Вука и Милоша. *"Између ове два сестре дошло је једном до свађе. Вукосава је, наиме, хвалила и претпостављала вредност свога мужа Вуку Бранковићу, а то је Вукову жену Мару јако увредило, па је ошамарила своју сестру. Кад је она то испричала своме мужу, он је сместа потражио Вука и сасуо на њега много увреда, те га позвао на мегдан, да се види је ли истина оно што је била казала његова жена Вукосава"* (Мавро Орбин).

У том двобоју Вук је прошао јако лоше и Милош га је збацио са коња, а потом наставио да и даље удара. Само околни племићи који су овај двобој посматрали успели су Вука да спасу даљњег понижења. Кнез Лазар је покушао да измири завађене зетове, али у томе успева тек привидно. Непосредно пред битку на Косову искористио је Вук прилику да се освети и да лажно оптужи кнезу Милоша како овај тобож спрема некакву издају. *"Пошто је тада Лазар имао ударити на Турке, његов зет Вук га је упозорио да пази на Милоша, јер треба да зна да он у тајности шурује с Турцима како би га издао"* (Мавро Орбин). У време чувене вечере код кнеза док су се дизале здравице пребаци кнез Милошу за наводну издају желећи да види како ће овај да реагује. Милош се није дао збунити већ одговори: *"Није сада време, кнеже и господару мој Лазаре, да се препиремо, јер је непријатељ већ у бојном реду. Сутра ујутро показаћу делом да је мој тужитељ клеветник и лажов и да сам ја увек био веран своме господару"* (Мавро Орбин).

Сутрадан пре почетка битке одјаше Милош до Турака и успе да превари стражу која је окружила султана те га ова пусти код њега. Пришавши султану Милош се сагнуо, тобож желећи да му пољуби руку, и изненада извади нож те га зарије султану у трбух. Ипак није успео да побегне па га Турци ту и убију. Оваква погибија султана пре него што је битка и почела добро је заплашила све оне

паше које су окруживале султана, тако да они одлуче да све ово сакрију од војске да не би дошло до какве панике. За то време у српском логору је настала узбуна јер су приметили да нема Милоша па је изгледало као да се Вукова оптужба о Милошевој издаји показала истинитом. То је у доброј мери изазвало страх па је било чак предлога и за предају. *"Пошто је, дакле, Милош на поменути начин побегао и вест се проширила у хришћанском табору, не знајући још увек шта се десило с Турчином, неки заповедници се почеше бојати за исход ствари и говорити да не виде могућности за спасење. Они су наговарали остале да би најбоље било избећи борбу и положити оружје, те се покорити непријатељу"* (Мавро Орбин). Ову могућу панику у српским редовима успео је да спречи кнез Лазар једним ретко лепим говором који је подигао већ клонуле духове. Сам ток битке је у самом почетку ишао у потпуну српску корист, али док је кнез мењао коња изгуби га војска из вида и одједном сви помисле да је он погинуо. Тога момента почне паника и опште расуло које касније ни кнез није могао да заустави. Стога је био присиљен и сам да потражи спас у бекству, али му коњ упадне у неку рупу где га Турци касније нађу и заробе. Нешто касније у турском логору кнеза Турци и убију тако што му одсеку главу.

У каснијем тексту Орбин наводи да је из Србије пало много угледне властеле током ове битке, али да није погинуо босански војвода Влатко Вуковић који се са добро десеткованом војском успео извући. Извукао се и Вук Бранковић са већином својих људи, али не зато што је имао срећу већ због тога што је још од раније имао такав договор са султаном Муратом. *"Међутим, зет кнеза Лазара Вук Бранковић спасао се готово са свим својим људима, пошто је (како неки кажу) имао тајне преговоре с Муратом да изда (како је и учинио) свога таста да би се докопао његове државе"* (Мавро Орбин). Читајући Орбинов текст видљиво је да он није баш категоричан када тврди да је Вук издао на Косову, а уз то он се и ограђује када наводи могућу Вукову издају: *"како неки кажу"*. Но, то је било сасвим довољно да се појаве много разрађеније (и фантастичније) верзије о Вуковој издаји попут оне у Тронушком родослову или Причи о боју Косовском. Некако излази да што су списи били касније писани имали су више детаља о издаји.

Најстарији српски летопис који спомиње Вукову издају јесте онај из почетка XVII века који каже: *"Године 6897. (1389), праведним судом божјим, српске велможе почеше често бивати несрећни. Исте године, 1. јануара, било је помрачење сунца, а у пролеће удари на Србију Омар Амурат, син Орханов, и поче битку с Лазаром, и погибе ту Амурат од српског мача, убијен од Милоша. Владао је Амурат 60 година, а после њега син Бајазит, који је почео рат с кнезом Лазаром. Војводе пак, изневеривши кнеза, побегоше, Вук Бранковић и други."* Сви записи који се односе на битку, а писани су непосредно након ње, уопште не спомињу било какву издају, а понајмање Вукову. Сама издаја која би дошла са његове стране не би имало никакве логике јер он за тако нешто није имао било каквога разлога, а то ће се нарочито видети из каснијег развоја догађаја када је Вук био скоро једини који није хтео да призна пораз на Косову и стога се и даље оружаном одупирао Турцима. Чини се да је једини грех Вуков био у томе што није и он погинуо на Косову.

Недуго након Косовске битке Бајазит је морао да жури у Једрене не би ли тамо учврстио власт јер је било много оних који нису одобравали то што је он

ликвидирао Јакуба. За то време у Србији се поставило питање ко ће бити наследник кнеза Лазара. У то време кнежеви синови, Стефан и Вук, били су малолетни и нису могли никако да наследе његово место. С друге стране, било је сасвим неоубичајено да власт врши кнегиња Милица и да је синовима преда онда када они постану пунолетни. Стога је било сасвим за очекивати да се за новог вођу у Србији истури њен најмоћнији великаш, а то је био тада Вук Бранковић. Слично је мислио и Угарски краљ када је само три недеље након Косовске битке послао свога моћног великаша Николу Горјанског код Вука Бранковића на преговоре. Било је очигледно да Угари сматрају Вука за новог владара у Србији. Садржај ових преговора се не зна, али се може претпоставити да је угарски краљ желео да Србију задржи као вазала и да се тада о томе разговарало. Очигледно да су угари мислили да је власт над Србијом смрћу кнеза Лазара исклизула из ове породице. Можда је и упад Угара у Србију у јесен 1389. године био у вези са овим преговорима. Ипак, кнегиња Милица се на крају показала као много спретнија но што је то тада можда изгледало Угарима и Вуку. Осетивши да би је Вук уз помоћ Угара могао надјачати и узети јој власт у Србији, она је ступила у контакт са Турцима и успела да са њима оствари споразум. Током 1390. године уз помоћ турских одреда Угари су истиснути из Србије. Баш те године (1390.) била је одлучена ова краткотрајна неизвесност око тога ко ће владати Србијом и то у потпуну корист куће Лазаревића.

Нема вести о томе да ли је Вук учествовао у борбама удружених турских одреда и оних које је скупила кнегиња Милица, али од тада је и његов политички правац сасвим другачији од онога који су наметали из куће Лазаревића. Његова идеја је била да се Турцима пружа отпор и није пристајао на било какве преговоре. Своју политику отпора према Турцима доследно је спроводио све до 1392. године када је коначно и он морао да попусти пред њиховим сталним нападима. Пристао је да буде турски вазал те да, осим плаћања данка, даје Турцима и помоћне војне одреде. Ипак, своје вазалне обавезе испуњавао је и више него траљаво тако да није познато да је осим плаћања новчаног данка и једну другу обавезу (поготово ону са слањем војних одреда) извршавао. Његов отпор је постао потпуно отворен онда када је дочуо да се на Турке припрема једна крсташка војска удружене Европе коју води угарски краљ Жигмунд. У томе моменту је изгледало као да се његова политика пружања оружаног отпора Турцима показује као исправна. Крсташки су имали тек почетног успеха, али код Никопља (25. септембар 1396. године) доживљавају тежак пораз. У турској војсци се нарочито истакао војни одред који је, као вазал, водио кнез Стефан Лазаревић и чија је интервенција изгледа већ изгубљену битку за Турке преокренула у њихову корист. Након битке одлучио је султан Бајазит да се обрачуна са непослушним вазалима, а на првом месту са Вуком Бранковићем. На неки начин је успео да ухвати Вука и да га баци у тамницу у којој је Вук и умро дана 6. октобра 1397. године.

Тако је на трагичан начин завршио овај некада тако моћан српски великаш који до краја свога живота није одустајао од оружаног отпора према Турцима. Сувише поносан да се пред Турцима савија и да им буде вазал радије је изабрао смрт неголи понижење. Ако је према икоме национална историја била неправедна онда је то управо овај случај. Патриотски настројен Вук Бранковић је проглашен издајником, док су много помирљивији Лазаревићи заузели оно место у историји које је у суштини требало да припадне Вуку. Ми данас знамо

да је онај политички правац који је заступао Вук Бранковић и који се састојао из оружаног отпора према Турцима био у својој суштини нереалан, али на крају ипак поштен. С друге стране, породица Лазаревић изгледа да је више била заинтересована како да власт над Србијом задржи у својој кући и то је управо разлог због чега су они пристали да онако тесно сарађују са султаном Бајазитом. Истина је да се овакав њихов политички правац до краја показао као правилнији од онога који је заступао Вук, али томе је више допринео след догађаја неголи нечија намера.

2. Сукоб Бранковића и Лазаревића

Након Вуковог заробљавања настали су црни дани за његову породицу. Највећи део земаља Бранковића добила је породица Лазаревића, а највише због изузетних услуга које је Стефан Лазаревић пружио султану Бајазиту: *"на је он одузео земљу Вуку Бранковићу и предао је његовим шурацима, синовима кнеза Лазара, рушећи уједно градове и тврђаве које је Вук држао у Рашкој. Његовој пак жени Мари и његовим синовима, тј. Гргуру, Ђурађу и Лазару, било је одвојено толико земље да су могли некако живети"* (Мавро Орбин). Сасвим разумљиво да је то изазвало мржњу између ове две породице, а овај потез Лазаревића према Бранковићима не може се ни на који начин оправдати. Осиромашени и разбаштињени Бранковићи сада су били у потпуности потчињени Лазаревићима и Турцима. Ипак нису се предавали и упорно су уз помоћ злата које је Вук Бранковић још раније склонио у Дубровник покушавали да на турском двору за себе изборе поврат барем дела оних земаља које је уживао њихов отац. Уз вероватну помоћ мита у тој својој намери они су делимично и успели тако да почетком 1402. године Бајазит им враћа један део земаља. За узврат, они му се обавезују на вазалство, а најважнија обавеза је била да Бајазиту у војним походима доводе помоћне војне одреде. *"Кад је његова жена Мара повратила његову државу (како је речено), почела је да шаље своје синове с војском у службу Турчину, задржавајући увек код себе најмлађег ради управљања државом"* (Мавро Орбин).

Веома брзо им се указала прилика да Турцима покажу своју послушност и у лето 1402. године они помажу Турке у великој и судбоносној бици код Ангоре. Ту, код Ангоре, сударили су се два моћна владара, турски Бајазит и монголски Тимур Ленка. У турској војсци били су одреди кнеза Стефана Лазаревића и одреди које су довели Гргур и Ђурађ Бранковић. Турци су били разбијени у потпуности, а Бајазит заробљен.

Након битке српски одреди су се из Мале Азије постепено пребацивали у Европу. Одредиште и Лазаревића и Бранковића је било исто: Цариград. У тај град је први стигао кнез Стефан Лазаревић са братом Вуком, док се Ђурађ Бранковић задржао будући да је морао да ослобађа из заробљеништва свога брата Гргура које су Монголи заробили након битке: *"после Бајазитова пораза сви побегоше у Цариград, изузев Гргура, кога су Татари били заробили, али се после откупио"* (Мавро Орбин). Кнез Стефан Лазаревић је након битке код Ангоре јасно видео да ће сав онај систем вазала које је Бајазит створио, одмах распасти и да ће већина покушати да се ослободи турског јарма. Осим тога било је сасвим извесно и да ће сада почети међусобна борба Бајазитових синова за султански престо. Сјајан дочек у Цариграду му је таква размишљања само

потврдио, а титула деспота коју је добио од цара Јована сигурно му је пријала сујети. Тек касније ће увидети да му та титула, изузев неког престижа, у суштини ништа опипљивије не доноси. *"Тада доби и деспотско достојанство од благочастивога цара Јована"* (Константин Филозоф). Осим свега тога деспот се верио за Јелену, ћерку Франческа II Гатилузија који је био господар Лезбоса.

Док се све то дешавало у Цариград је изненада стигао и Ђурађ Бранковић, а могуће да је са њиме био и брат Гргур (наравно под условом да је у то време већ успео да се избави из заробљеништва, што није сигурно). Иако ни Ђурађ није био наиван мора да се силно изненадио када је видео шта је кнез Стефан Лазаревић за тако кратко време успео да уради. Од некада најагилнијег турског вазала постао је одједном њихов противник, а осим тога добио је титулу деспота и византијску принцезу за жену. Могуће да је Ђурађ очекивао да ће након Бајазитове пропасти под Ангором сада успети да се у потпуности истргне испод њихове власт, али и испод власти коју су у Србији тада над њима вршили припадници породице Лазаревић. Но, сада је то све падало у воду. Кнез Стефан је опет успео да се наметне као вођа, овај пут на западним дворовима, што Ђурађу тада сигурно никако није одговарало. Овај пут су Лазаревићи нагињали удруженој хришћанској борби против Турака, док је Ђурађ желео да остане уз Турке. Сада је код њега дошао до изражаја себични моменат, док је кнез Стефан ипак био далековидији. Међу њима је сигурно дошло до некаквих расправа, а онда и до свађе. Ђурађ је нагињао Турцима док је деспот Стефан сада имао нови политички правац који Бранковићи нису желели да следе.

Све то је сада очигледно само увод у нове сукобе, овај пут отворено оружане, а предност ће имати онај који први дође у Србију и за себе придобије што више присталица. Желећи да Ђурађа спречи да се врати у Србију прије њега, деспот Стефан је успео да наговори Византинце да Ђурађа под неком оптужбом баце у тамницу. *"Док су се они, налазили у Цариграду, Ђурађ Бранковић је на захтев својих ујака Стефана и Вука био бачен у тамницу, јер су они међусобно били непријатељи"* (Мавро Орбин).

Иако је добио почетну предност, деспот Стефан је није успео да искористи јер је желео да упозна своју будућу жену која се налазила на Лезбосу. На овом чаробном острву задржао се таман толико колико је било потребно Ђурађу Бранковићу да се ослободи из тамнице и да пожури код новог султана Сулејмана. Увек опрезни деспот се очигледно није надао да ће Ђурађ успети да се тако брзо ослободи заточеништва тим више што је оставио једног свог "поверљивог" човека да га чува. Међутим уз неко обећање Ђурађ је успео да тог "поверљивог" властелина убеди да га овај пусти на слободу. *"Деспот га је тамо био поверио неком свом властелину који га је, привучен, можда, каквим великим обећањем, ослободио, пронашавши кључеве тамнице"* (Мавро Орбин).

Одмах након бекства из тамнице Ђурађ се упутио ка султану Сулејману који је владао европским делом турске државе. Чим је чуо за одметање деспота Стефана, султан Сулејман је веома лепо дочекао Ђурађа и већ постојећим Ђурађевим одредима придружио своје. *"Кад је Ђурађ дошао турском цару, овај га је лепо примио и одмах му дао да обуче своје владарско одело, те га даровао многим лепим стварима. Између осталог даровао му своје оружје у знак велике љубави и поверења које је имао у њега. Затим му је дао своју војску, чијим је*

једним делом командовао Ђурађ, а другим турски заповедници" (Мавро Орбин). План је био да се Лазаревићи истисну из Србије, а да се на њихово место, али само као турски вазали, успоставе Бранковићи. Ускоро су тако сакупљене снаге закрчиле деспоту све улазе у Србију. Чим је то дочуо, деспот је кренуо са Лезбоса и дошао код свога зета Ђурђа Страцимировића Балшића, господара Зете. Од њега је добио нешто војске, а успео је да дојави и мајци, кнегињи Милицы, да и она сакупља војску. Истовремено и Мара Бранковић је такође сакупљала војне снаге не би ли помогла својим синовима. Саблажњиви сукоб две највеће племићке породице у Србији улазио је у своју трагичну фазу.

Судар двеју војски десио се на Косову дана 21. новембра 1402. године. Деспот Стефан је своју војску поделио на два дела, једним је управљао он, а другим делом његов брат Вук. Његов део војске се сударио са Турцима и страшно их разбио, док је она војска коју је водио његов брат Вук имала битку са Ђурђевом војском и ту била поражена. *"А млађи брат његов пође да удари на свога нећака (Ђурђа Бранковића), кога (Вука) хришћанска војска разбивши гоњаше"* (Константин Филозоф). Већ у овим биткама Ђурађ Бранковић се исказао као способан војсковођа и човек са великим посебним квалитетом. Могуће да је баш то и био разлог због чега му Турци и поред свега нису много веровали, па је султан задужио да један војсковођа посебно мотри на њега. *"А са Ђурђем, нећаком његовим, који је после био деспот свој српској земљи, беше и неки исмаиљански велики војсковођа ради надзиравања његове (Ђурђево) верности цару"* (Константин Филозоф). Баш тај пораз Вукових снага имао је каснијих битних последица. Најпре у томе да деспот није могао да своју победу искористи у потпуности него се до краја морао повући пред Ђурђем у утврђено Ново Брдо. *"Стефан се због тога веома престашио и сместа скренуо према Новом Брду, а одатле продужио у своју земљу, ..."* (Мавро Орбин). Касније се због пораза у бици са Ђурђем деспот веома наљутио на свога брата Вука и након тешких примедби на свој рачун, увређени Вук Лазаревић је напустио брата и отишао Турцима.

Сада је рат између две породице беснео, а највећу цену је плаћало становништво јер су разулари војници једне и друге стране палили и уништавали све оно чега су се могли домоћи. Иницијативу је у самоме почетку имао Ђурађ: *"чији му је велики део Ђурађ заузео после кратког времена"*, али је веома брзо успео деспот да уз помоћ угарских одреда врати Бранковићима мило за драго. *"Али ни деспот, са своје стране, није пропустио да му се за то делимично не освети. Ушавши, наиме, с Угрима у Ђурђево земљу, тешко је опустоши. И тако је Рашка за неко време била изложена многим разарањима"* (Мавро Орбин).

Током 1403. или 1404. године деспот Стефан је ушао и у вазалне односе са угарским краљем Жигмундом чиме је још више ојачавао свој положај у Србији јер је добио Мачву, Београд, Голубац и још нека имања по Угарској. Видевши да је присутност Турака на Балкану реалност са којом мора живети деспот је током 1404. године успео да се измири и са султаном Сулејманом. То је аутоматски значило и прекид сукоба са Бранковићима, али горак укус заваде између две породице је остао и надаље. Ипак, деспот је уживао посебан положај код Турака и није им био вазал у оном класичном смислу.

За то време, Бранковићи су и надаље били турски вазали и били у потпуности зависни од султановог расположења. Вазалне обавезе су извршавали на време, али све то је било повезано и са многим понижењима. Изгледа да је посебно била тешка обавеза одлажења на двор султану и која је заправо значила признавање турске власти, а осим сталног понижења она је била скопчана и са посебним опасностима. Никада Мара Бранковић није могла бити сигурна да ли ће јој се синови вратити живи из таквих посета султану. Тако је 1406. године могла да види како се из редовне посете султану вратио само Ђурађ док је Гргур остао. Шта је био разлог његовог задржавања, не зна се, али вероватно да је требао да послужи као талац. Султан је или посумњао у верност породице Бранковић или су биле у питању неке сплетке Лазаревића. Како је Гргур био најстарији међу мушким члановима породице Бранковић то се он сматрао и старешином ове породице. То је и био разлог зашто је баш он задржан код султана. Неспоразуми са Турцима су веома брзо изглађени тако да се Гргур ускоро могао вратити у Србију. Међутим, ово талаштво, ма колико било кратко оставило је на њега веома тежак утисак и то је био разлог зашто се недуго потом замонашио.

Односи између Бранковића и Лазаревића се нису ни у ком погледу смирили, али отворених сукоба није било све до 1408. године када је у кући Лазаревића дошло до раздора. Незадовољан тиме што деспот Стефан постепено узима власт у своје руке, а желећи да и сам добије удела у власти побунио се Вук Лазаревић. Уз помоћ Турака ударио је Вук на деспота, а Бранковићи су му се придружили. *"Због тога је Вук, добивши од Турчина војску од око тридесет хиљада бораца под заповедништвом Авраноза, у пратњи Ђурђа Вуковића дошао у Раику, месеца марта 1409. године и пуних шест месеци остао у Рашкој, пустошећи и пленећи она места која му се нису хтела предати"* (Мавро Орбин). Колико је ово ратовање на страни било воља Бранковића, а колико само вршење вазалних обавеза према Турцима остаје да се размишља. Ипак, без обзира на све не може се отети утиску да су се они на тај начин помало и светили деспоту за сва она понижења и поразе које су у прошлим годинама имали од њега.

Слабији од својих нападача деспот је веома брзо морао да се повуче у утврђени Београд и да до краја пристане на оне услове које је Вук поставио. Србија је подељена тако да је јужни део држао Вук, док је северни део са Београдом остао деспоту. Сада је султан имао у Србији два вазала и то Вука Лазаревића и кућу Бранковића. *"Отада брат његов Вук са одељеном му облашћу и благороднима који су с њиме служаше Сулејману са сестрићима својима; и они су такође држали отачаску своју земљу. А деспот се пресели у одељени му део"* (Константин Филозоф).

Но, ти су се вазали показали као веома несигурни када је током 1410. године из Мале Азије са војском у Европу прешао још један Бајазитов син, рођени брат султана Сулејмана, који се звао Муса. Сада се борба за место султана, која се до тога момента водила углавном у Малој Азији, нагло пренела и у Европу. Муса је веома брзо и спретно успео да на своју страну привуче мноштво Сулејманових вазала. Међу њима је свакако најкрупнији и најзначајнији био деспот Стефан Лазаревић који Сулејману није могао заборавити све оне пакости које је од њега трпео, а нарочито то што је оружаном помагао Вука. Изненађује то што су на Мусину страну без размишљања прешли Вук Лазаревић и Бранковићи, тим

више што су они (нарочито Вук) Сулејману дуговали много тога. Једино логично објашњење би било у њиховом покушају да су желели да за себе обезбеде независност, односно желели су да се отресе вазалних обавеза наивно мислећи да ће им то Муса, као нови султан, допустити.

Да је Муса грубијан и веома непоуздан у својим обећањима могли су уверити веома брзо. Стога не изненађује то што је, увек до тада превртљив, Вук Лазаревић отпочео да контактира са султаном Сулејманом желећи да се врати у његов табор. На неки начин је Муса то открио и одмах пожелео да ликвидира Вука, међутим интервенција деспота Стефана га је у томе зауставила. Чувши шта се дешава, преплашен, Вук није оклевао да из Мусиног табора што прије пребегне код Сулејмана, а ускоро су га следили и Бранковићи којима је, могуће, претила иста опасност као и Вуку.

Ускоро је између двојице претендента за султански престо, Мусе и Сулејмана, код Цариграда дана 15. јуна 1410. године дошло до битке. Мусина војска је распршена, али он сам је успео да умакне. Деспот Стефан се веома добро борио на Мусиној страни, али пораз је био неизбежан. Као и након Никополске битке (1396.) деспот Стефан је свратио у Цариград где је опет срдечно примљен. За то време, победник под Цариградом, султан Сулејман је у Србију послао Вука Лазаревића и Лазара Бранковића, да предухитре деспота и да у деспотовом делу Србије, док се он налази у Цариграду, преузму власт. Међутим, обојица, Вук Лазаревић и Лазар Бранковић имали су несрећу да на свом путу налете на остатке Мусиних јединица и да буду од њих заробљени: *"и сазнавши да је Сулејман послао напред поменутога Вука да претекне свога брата (Стефана) међу Србима и да узме земљу, посла неког војводу по имену Алиаз, .."* (Константин Филозоф). Након кратког отпора Вук и Лазар буду заробљени и сместа их одведу код Мусе.

Иако је био страшно љут на Вука Лазаревића због његовог издајства, Муса се ипак у самој почетку колебао да ли да га ликвидира. Изгледа да је мислио да ће га успети искористити као гласника за придобијање Ђурђа Бранковића који се такође налазио код Сулејмана. Међутим, таквој његовој идеји супротставио се један од његових војсковођа оптужујући Вука да је он искључиви кривац за пораз под Цариградом. *"А један од оних који су били са Мусом повика: Да није овај побегао у Цариград, битка (са Сулејманом) и победа свакако би била наша. Зато треба таквога склонити"* (Константин Филозоф). Муси је то било сасвим довољно да се разјари и да нареди да се Вук сместа посече. Тако је завршио Вук Лазаревић, а Лазара Бранковића је чекала слична судбина, али нешто касније.

Муса је изгледа био убеђен да ће успети да Ђурђа Бранковића привуче на своју страну тако што ће му припретити да ће му у противном убити брата Лазара. *"То је учинио у нади да ће на тај начин привући на своју страну Лазарева брата Ђурђа, који се је тада налазио код Муслмана "* (Мавро Орбин). Колико је то размишљање било реално тешко је рећи јер Муса није добио прилику да свој план изведе до краја. Ускоро је дошло до нове битке између Мусиних и Сулејманових снага у којој је Муса опет био поражен. Видевши да је пораз неизбежан Муса нареди да се за освету посече и Лазар Бранковић (11. јул 1410. година). *"Стога, кад се исте године одиграла друга битка између ова два брата пред градом Једреном, Муслман је поново поразио Мусу, па је овај наредио да*

се без икаква одлагања одруби глава и Лазару, што је било и извршено" (Мавро Орбин).

Након битке, док су Сулејманови и Ђурђеви војници базали по разбојишту пљачкајући мртве, наиђу и на Лазарев леш. *"Када је било после битке, нађоше они, који су мртве пљачкали, младића, и по свему познаше најблагодостивијега Лазара; и јавише љубљеном брату његову (Ђурђу)"* (Константин Филозоф). Лазарева смрт је дубоко потресла Ђурђа, барем тако каже биограф, мада је он по свему судећи тако нешто и очекивао онога момента када је одбио да пређе на Мусину страну. Своју жалост за братом Ђурађ је ублажио на помало чудан, али и дивљачки начин, тако што је добио дозволу од Сулејмана да освојени Пловдив спали и становнике побије. *"Подигавши се, Сулејман иђаше и дошавши у Филипов град, даде одобрење брату своме да га запали (због поступка према Вуку), а убице (Вукове) су у гору побегле и на разне начине се уклониле, а неки (беху) и убијени"* (Константин Филозоф). Тако је у кући остао само Ђурађ као једини преживели син Вука Бранковића.

Рат између Мусе и Сулејмана се изненада завршио фебруара 1411. године када је неопрезни Сулејман био изненада ухваћен од Мусиних људи. Неопрезан, Сулејман се страшно запио, што су искористили Мусини људи и живог га ухватили. Имајући омраженог Мусу у рукама нису много оклевали, већ га одмах задаве: *"самога (Сулејмана) ухватише и удавише и донесоше га у Адријанов град. А дође овде и сам Муса"* (Константин Филозоф). Но, то још увек није значило да је битка за престо султана завршена. Изненада се као нови кандидат за султана појављује Сулејманов син Орхан којег је до тада чувала Византија. Након Сулејманове смрти ово несретно дете истуре као новог султана, али Муса га ускоро опколи у граду Селимврији.

Како је Муса био сада нови султан на европском делу Турске државе, то је Ђурађ Бранковић сада постао његов вазал. У оквиру тога Ђурађ је сада са својим одредима помагао Муси па се стога нашао и међу опсађивачима Селимврије (јесен 1411. године). Било би интересантно знати како се односио према Муси знајући да је управо он (Муса) био тај који је наредио да му се смакне брат Лазар. Што се тиче Мусе, он никако није веровао Ђурђу јер се добро сећао његових ратних подвига док је још служио Сулејмана. Осим тога, како је он био тај који је наредио да се убије Лазар, мора да му није било ни мало пријатно бити у Ђурђевој близини. С друге стране и односи са деспотом Стефаном су се почели постепено затезати. Све то је већ потпуно избезумљеном Муси давало још већу дозу неурачунљивости и опреза. По свему судећи и саме Ђурђе Бранковићу је досадило да непрестано ратује за рачун Турака и да од њих доживљава стална понижења. Осим тога знао је да му Муса не верује и да ће кад-тад покушати да га ликвидира, а он није имао где да одступи јер га је и деспот прогонио. *"Ђурађ се бојаше да не буде гоњен са обе стране"* (Константин Филозоф). То је био изгледа један од основних разлога да тајно пошаље гласника у Србију својој мајци Мари Бранковић и да је замоли да ступи у контакт са деспотом Стефаном те да постигне помирење. *"Раније (се) беше обратио (Ђурађ) својој матери да се измири са (деспотом) Стефаном и да утврде да живе како приличи благодостивима"* (Константин Филозоф).

Мара Бранковић је урадила онако како је Ђурађ тражио и ступила у контакт са деспотом. Овај се није много размишљао и одмах пристане на помирење, чак штавише одлучи да Ђурђа усини. Како деспот није имао деце то је аутоматски значило да ће Ђурађ и његови потомци бити деспотови наследници. *"А деспот га прими као отац сина многожељеног "* (Константин Филозоф). Ово је можда један од најбољих деспотових политичких потеза, јер успео је у себи да потисне у заборав све оне силне неприлике које је имао од Бранковића, а посебно од Ђурђа. Са Ђурђем је већ била другачија ситуација. Он је био присиљен на помирење јер више није имао куда. Нико му више није веровао, а претила је опасност и да га Муса убије. Могуће да у првом моменту када је тражио помирење он и није био у потпуности искрен, а да му је ово помирење требало да послужи само зато да отклони од себе најнепосреднију опасност. Можда он није ни веровао деспоту, међутим видевши са каквом је усрдношћу деспот прихватио ово помирење и чак га прогласио својим *"сином"*, што ће рећи наследником, Ђурађ је, као веома частан човек, искрено прихватио ово помирење и до краја деспотовог живота био му потпуно веран. У сваком случају овим је прекинуто дугогодишње непријатељство између две последње преостале две велике племићке куће у Србији. Но, то је тек било на речима, требало је сада све то и спровести јер Ђурађ се још увек налазио у Мусиној војсци која је опседала Селимврију.

Ђурађ је чекао повољну прилику да се извуче из турског логора, али док је он стрпљиво ишчекивао, Муса је однекуда сазнао за Ђурђеве преговоре са деспотом. Зато одмах одлучи да га ликвидира. Најпре је покушао са отровом па је тако Ђурђу отровао вечеру. Ђурађ је отров појео, али је на време сазнао о чему се ради па је одмах употребио и противотров који је стално носио са собом. Очигледно да Турцима није ништа веровао и да је био спреман на све њихове потезе. Међутим, иако је противотров попио на време, морао је једно време да одболује. *"А Ђурађ, имајући лек против отрова, не умре (него) само пострада од болести"* (Константин Филозоф).

Сада је и Муси досадило да тактизира са Ђурђем и да чека повољну прилику да га потајно убије. Стога одлучи да то уради сасвим отворено. Међутим, Ђурађ је од једног од својих дошника сазнао да Муса спрема да га убије и стога одлучи да бежи из турског логора. *"Он (Ђурађ) се, дакле, под Силивријом лечаше (од отрова), где му дође (неко) кога љубљаше као да иде да напада град; а (неки) пролазећи дадоше (Ђурђу) знак да ако се ове вечери овде нађе биће преда смрти"* (Константин Филозоф). Како се из логора није могло изаћи непримећено, то Ђурађ смисли лукавство. Под изговором да припремају напад на градске зидине, његови војници заузму бојни поредак и крену у тобожњи напад на град. Градска посада у Селимврији је знала за овај план па је стога уместо да на Ђурђеве ратнике испалује стреле, овима отворила капије и пустила их у град на челу са Ђурђем. Ипак, како није било времена да се сви обавесте то је доста Ђурђевих људи остало код Турака и ти су касније били немилосрдно побијени. *"Затим, сам усевиши на коња, даде овај знак, устреми се у град, а са својим пуком спасе се од горке смрти. А неке од оних који нису знали тајну (да треба пребећи у град) и који су остали, ухватише и заклаше"* (Константин Филозоф).

Овим је Ђурађ успео да се ишчупа из непосредне опасности за живот, али из опкољене Селимврије није могао да мрдне. Требало је сада наћи начин и изаћи непримећен из града и некако доћи до Србије. Како није могао одмах да крене ка Србији Ђурађ је почео поступно да остварује своју намеру. Једним млетачким бродом се најпре пребацио са својим људима до Солуна (1412.). У то време у борбу за место султана умешао се још један Бајазитов син, Мехмед, који је из Мале Азије прешао у Европу. Иако се први покушај (крајем 1411.) завршио мање-више неуспешно Мехмед није имао намеру да одустане, тим више што му је деспот Стефан пружио пуну подршку. За освету што је пружио Мехмеду подршку, Муса је почетком 1412. године провалио у деспотове земље и успео и Ново Брдо да опколи, али не и да га заузме. Видевши да у Србији не може више ништа учинити, Муса бане под Солун где се налазио Ђурађ Бранковић који је већ неколико пута покушавао да се извуче из опкољеног града, али у томе није никако успевао.

Било је јасно да се из Солуна не може извући са великом пратњом већ тек са малим бројем пратилаца. Да би се преварио Муса одлучи се да једна већа група крене не би ли привукла на себе пажњу, док ће Ђурађ само са пет пратилаца лакше да се провуче: *"и савет учинише да сви благородни заједно иду, (јер) на њих (ће) мишљаху, (непријатељи) гледати и мислити (да је) господин (Ђурађ) с њима заједно. А он (Ђурађ), оделивши се од ових, иђаше гором избравши неку стазу која је била стрма"* (Константин Филозоф). Када је варка успела и када је започело путовање десило се мноштво перипетија које сликовито описује Константин Филозоф. *"А (Ђурађ) сам са петорицом, после многог тешког облажења, дође неке ноћи у село које је пронашао, и уђе ка неким благочастивим хришћанима, казујући да је он један од његових благородних. А они га крише у амбару. Остали остадоше у шуми са коњима. А Исмаиљани мишљаху да је он са пуком ушао у град, у коме се велики плач од благородних започињаше. А када је дошла идућа ноћ, устадоше и одоше. А препознаде га (једна) жена и са радошћу га храњаше"* (Константин Филозоф).

Конечно након свих неприлика стигао је након дугог времена одсуствовања Ђурађ Бранковић у Србију. Деспот Стефан Лазаревић га је дочекао толико срдечно и искрено радосно да је то код Ђурђа распршило и последње сумње у његову искреност. *"А када је дошао у своје отачаство изванредном свом ујаку, неисказана радост јављаше се када и раздељене удове црквене у једно сабра и државу утврди свезнали, премудри мајстор и свемогући посленик. И од тада могли су се видети, радујући се, као отац и син"* (Константин Филозоф). Сада је коначно сукоб Лазаревића и Бранковића био окончан (јесен 1412. године).

3. Деспот Ђурађ Бранковић

Сукоби са Мусом су се наставили и даље са несмањеном жестином. Већ почетком 1413. године он се обрачунао са једним својим неверним вазалом који се звао Хамза, а одмах упао и у Србију. Ово је у сваком случају био најжешћи Мусин напад на Србију, а борбе су се водиле и у околини Ниша и Крушевца. Сада је и деспот Стефан почео веома марљиво да прикупља савезнике не би ли се коначно Муси стало на крај. Поново је из Мале Азије са својом војском прешао Мусин брат Мехмед, затим је из Угарске војску довео мачвански бан Иван Моровић, а ту је био и босански војвода Сандаљ Хранић. Византија није

имала војске да помогне, али је својим бродовима превела Мехмедову војску из Мале Азије, а ту је било и неколико од Мусе одметнутих војсковођа. Крушевац је био место где су се вође ових војски састале. Тада је стигао и Ђурађ Бранковић са својим одредима и ту у Крушевцу признао врховну власт султана Мехмеда. Била је то прилично велика и шаролика војска. Као вође су постављени султан Мехмед и Ђурађ Бранковић, будући да је деспот Стефан пратио војску само до граница деспотовине. *"И прешавши Црну Гору (међу Врањем и Скопљем), врати се деспот, пошто му је послао сву војску своју, предавши је своје нећаку Ђурђу"* (Константин Филозоф).

Муса се повлачио пред савезницима док је могао, а код села Чаморлу под планином Витошом морао је да прихвати битку. У самој почетку Мусина војска је потискивала савезнике и једно време је изгледало да ће и победити, а онда је дошла интервенција Ђурђа Бранковића па је отпор Мусине војске коначно сломљен. *"Прешавши гору која их је делила, устреми се на српску војску. А када ју је сузбио, Ђурађ, видевши то, рече: Издадосмо своје, и са друге стране удари с бока и разби (Турке). Уједно се окрепила и војска деспотова и победила"* (Константин Филозоф). Муса је покушао да побегне, али је касније ухваћен и након тортуре, задављен. *"Њега (Мусу) у реци Искеру ухвативши пребише (и) удавише. Велика множина била је и ту побијена од деспотове војске"* (Константин Филозоф).

Након победе на место султана засео је Мехмед I (1413-1421.), а посебну захвалност многобројним поклонима исказивао је према деспоту Стефану којем је дуговао за свој успех. *"(Султан) посла драгоцене дарове деспоту и поклицаре који му дадоше град Копријан, а даде му и предео звани Знепоље (око Трна) и друга прострства даде му"* (Константин Филозоф). Истовремено, деспот Стефан је према Ђурђу показао пажњу за сва онај војни успех који је постигао у бици са Мусом: *"дође господин Ђурађ са свом деспотовом војском у тај дан, што беше увећано победом уистину великом. Био је одликован многим частима и (он) и сви изабрани"* (Константин Филозоф).

Након свега могао је Ђурађ Бранковић да се врати у своју земљу. Захваљујући својим добрим односима са деспотом уживао је одређену независност, али према Турцима је и надаље остао у вазалним односима. Стога не изненађује чињеница да је у земљама које је држао Ђурађ било доста турских чиновника. Као турски вазал морао је Ђурађ да трпи и то да турске војне колоне прелазе преко његових територија у својим походима ка Босни, а којих је било неколико. Ипак, за живота султана Мехмеда није било никаквих неприлика и осим тога што су прелазили преко Ђурђевих територија, Турци на њој нису имали никаквих дејстава.

У то време (децембра 1414.) Ђурађ се оженио са византијском принцезом Ирином (Јерина) из царске куће Кантакузена. Претпоставља се да је овај брак уговорен у време док је Ђурађ боравио, односно у време када се он већ био измирио са деспотом и када се знало да ће он (Ђурађ) бити наследник деспотовине. Све је то било у складу са старим обичајима Византинаца да удају своје принцезе само за будуће наследнике престола. Овакав брак је био сигурно по вољи деспота Стефана Лазаревића, а тешко да би он могао уопште и бити остварен да он на то није дао свој пристанак, ако га већ није и уговорио.

Не зна се колико је година имала Ирина (Јерина) када се удала за Ђурђа, али је сигурно да је била много млађа (Ђурађ је тада имао око четрдесет година). Зна се да је она Ђурађу друга жена, али се не зна тачно ко му је била прва жена, па се стога износи претпоставка да је то била нека непозната трапезунтска принцеза, сестра византијског цара Јована IV Комнина (1429-1458.). Баш то отвара и нека питања око тога када је ко од многобројне Ђурђево деце рођен и из којег брака. Наиме, Ђурађ је имао седморо деце и то четири сина (Тодор, Гргур, Стефан и Лазар) и три ћерке (Јелена, Мара и Катарина). Сасвим је извесно да су Тодор, Катарина, Стефан и Лазар, деца из његовог брака са Ирином (Јерином). За Гргура то већ није тако сигурно, док је скоро сигурно да су Мара и Јелена, деца из његовог првог брака. Баш зато и наводи да се *"Деспот Ђурађ, оженивши се, узео је за жену госпођу Ирину, сестру цара Палеолога, и имао с њом 3 сина - Гргура, Стефана, Лазара - и 2 кћери"* (Ђорђе Бранковић) не могу узети као тачни.

Од 1419. године у приморју водио је Балша III (ожењен деспотовом сестром) рат са Венецијом. Тај рат му је ишао доста траљаво јер су Млечићи постепено заузимали његове градове. Током овог рата Балша се и разболео, а како није имао мушког наследника поставило се питање његовог наследника. Балша III изгледа да није имао много дилеме око тога чврсто решивши да своје земље остави у наслеђе деспоту Стефану. Почетком 1421. године Балша је стигао код деспота желећи да од њега добије помоћ, али за време боравка код деспота је дана 28. априла 1421. године и умро. *"У то време, (међутим) дође и његов нећак Балша, арбанаски господар. Унапред је предвидео смрт своју, јер беше болестан одавно, и ту одмах умре. Њега (Стефан) са великим љубочашћем, а уједно и жалошћу опремивши, погребе"* (Константин Филозоф).

Деспот је изгледа очекивао да ће се Балшини градови без неких већих проблема припојити Деспотовини. Међутим, није било тако, а Дриваст, Улцињ и Бар признају власт Венеције. Када није успео Венецију помоћу преговора да убеди да му поврате ове градове, одлучи деспот да покрене војску на њих. Током новембра 1421. године Бар је повраћен, а Дриваст је опсађен. Након тога су почели преговори и Млечани су осим Улциња вратили све оне градове које су узели након Балшине смрти. *"Узе тај крај ратовавши мало под неким градовима, а под Скадар дошавши, опседаше га; а Венецијанци дођоше (и) начинише мир (са деспотом)"* (Константин Филозоф). Примирје које је склопљено требало је да траје шест месеци и толико је и трајало. Након тога деспот је наставио са војним операцијама желећи да узме и Скадар. Управо ту, под Скадром, његова војска је доживела пораз, али није имала велике губитке.

Некако баш у то време у лето 1421. године у Једрену је умро турски султан Мехмед I, а требало је да га наследи његов син Мурат II. Међутим, јавили су се и други претенденти који су покушали да истисну Мурата са престола. Желећи да обезбеде деспотову подршку слали су му гласнике, али он је све те понуде одбио остајући вера Мурату II. *"А када дође глас деспоту Стефану о томе шта се догодило, многи су га бунили па чак и неки од источних (владара). А он говораше: Положио сам заклетву султану да ћу добро учинити његовој деци"* (Константин Филозоф). Ускоро су у турској почеле смутње око престола, међутим како побуњеници нису имали неку јачу подршку то је Мурат II брзо успео да их сузбије.

Султан Мурат II је имао тек осамнаест година када је преузео власт. По очевицима радило се о веома неупадљивом човеку који није боловао од неких спољних истицања свога ауторитета. Осим тога и сам његов изглед није указивао да се ради о тако значајном владару. Био је средњег раста, беле коже и дежмекаст, ситних очију, кестенасте браде, савијеног носа и ретких зуба: *"то је дежмекаст човек, кратког стаса, поширока лица као у Татарина, доста велика и повијена носа и доста ситних очију и јако мрка лица, великих образа и округле браде"* (де ла Брокијер). Тако се спомиње да западне дипломате при сахрани његове мајке нису могле да одреде ко је од присутних турских великаша, султан. Мурат II је био веома религиозан, чак толико да је то прелазило у мистицизам, али исто тако честит и човек који држи реч. *"И рекоше ми да је добре нарави, благ и широке руке у давању звања и новца. Рекоше ми и да доста мрзи рат, а тако се и мени чини, јер кад би хтео да искористи силу и своје велике дохотке, узимајући у обзир мали отпор на који наилази у хришћанском свету, њему би било лако да заузме велике области од њега"* (де ла Брокијер).

Кроз његово касније владање имаће неколико великих битака, али у свој суштини он није био ратник, већ више политичар. Ненаклоњеност рату га ипак није спречила да страховито ојача војску, а посебно јаничаре као најелитнији део турске војне силе. Рачуна се да је тек Мурат II био тај који је (од 1438. године) увео тзв. "одабир дечака", односно насилно регрутовање хришћанских дечака у јаничаре. И до тада је било много хришћана који су се истицали у турској војној служби, али тек од Мурата II то добија организован вид. За његово време везано је и велико продирање потурчених хришћана на највише државне функције у Турској. То је тада значило и постепено потискивање старих феудалних породица, а све на рачун ових ренегата. У суштини, Мурат II је постепено разбијао стари феудални систем и централизовао сву власт у својим рукама. Наравно да је то изазвало много незадовољства међу старом аристократијом. Све то довело је и до неких потреса у турској држави, а све то је осетила и Деспотовина. Мурат II је, осим свега овога, био познат и као велика пијаница, а његова љубав према вину скоро да је била пословична. Иако је пијење вина било противно мухамеданским обичајима, Мурат II се није могао одупрети овој навици. *"А оно у чему налази највеће задовољство, то је пијанчење. И он воли људе који много пију, а говорили су ми да он лако попије по десет до дванаест грондила вина што може изнети шест до седам кварата"* (де ла Брокијер).

У то време деспота су мучиле друге бриге и стога није желео да се и даље натеже са Венецијом око Скадра па је ту обавезу препустио Ђурађу Бранковићу. Осим тога, како је Ђурађ био у непосредној близини Зете то је добро познавао прилике у њој, деспот је сматрао да је он најпогоднији да овај посао доврши. Није прошло много, а Ђурађ са око 8.000 коњаника бане пред Скадар (лето 1423.). Након нешто борби, Венеција, видевши да са Ђурђем нема шале, пристане на преговоре који се и заврше склопљеним миром (август 1423). У суштини нико није био на добитку, али ни на губитку. Но, оно што је представљало проблем било је извршење управо склопљеног мира тако да је у следећих неколико година било још преговора који су коначно завршени у Вучитрну тек 1426. године.

Док је Ђурађ преговарао са Венецијом деспот Стефан Лазаревић се све више приклањао Угарској, што су Турци приметили веома брзо. Због тога током је султан током лета 1425. године послао у Србију једно посланство које је требало да са деспотом обави разговор. У време када је турско посланство стигло у Србију, деспот је боравио у Будиму тако да су Турци морали да га сачекају. *"Мурат хтеде поћи на запад и гледајући благочастивога деспота како сваке године иде угарском краљу, послуша неке који су (га) клеветали; и када је тамо деспот био, посла једнога од верних својих да сазна у чему је истина"* (Константин Филозоф).

Ово чекање се одужило тако да је за све то време турско посланство имало сасвим довољно времена, али и могућности да запази да се у Србији навелико припремају за рат. Градови су утврђивани, у њих је довлачена храна, оружје и друге ратне потребе. Већ то је сасвим довољно говорило искусном оку, али оно што је вероватно прелило чашу турског стрпљења био је однос деспотов према њима. Дошавши из Будима, деспот је примио поклоне које су посланици донели, али је одбио да прими изасланике. *"А када је деспот дошао, сазнаде о овоме, посла му дарове, али изасланика не удостоји пријема"* (Константин Филозоф). Раздражени турски посланици се одмах врате султану и оспу дрвље и камење на деспота. *"А овај (изасланик), дошавши к цару (Мурату), много га (деспота Стефана) клеветаше и рече: Ако ти не пођеш на њих, они ће већ доћи на тебе"* (Константин Филозоф). Ни данас није лако одговорити на питање зашто је увек опрезни деспот овако нетактично поступио са турским посланством и веома грубо их отпремио кући. Претпоставка да је деспот, док је боравио у Будиму, чуо да се спрема крсташки рат против Турака и да се тиме руководио када је турско посланство отерао, јесте само могућа. И до тада су се спремали многи походи против Турака који нису никада мрднули даље од разговора. Према томе све те припреме биле су сумњиве и тешко да се деспот ослањао једино на то. Могуће да је било још нешто што ми данас не знамо.

Било како било, деспот се веома брзо уверио да је направио грешку, јер поход на Турке никако није кренуо, а сам султан је стигао у Софију где је окупљао војску. Сходно својим вазалним обавезама, а вероватно и да умири султана, деспот му пошаље један војни одред коњаника. Међутим, султан одбије да их уврсти у своју војску и пошаље их назад у Србију са поруком да и он (султан) ускоро тамо стиже. Ни посланство које је деспот послао није успело да ублажи султанов бес. У јесен 1425. године провале Турци у Србију и преко Ниша дођу чак до Крушевца. Не могавши Турке војно да сузбије деспот је на све начине покушавао да са султаном постигне неки мир и на крају је у томе и успео. *"Попленивши један део, одмах се опет врати. Јер посла благочастиви (Стефан) поклицара"* (Константин Филозоф). Некако се стиче утисак да Турци нису ни имали озбиљнију намеру за нешто више и да је све то била само нека врста војне демонстрације.

Некако у то време дошло је и до напада Босанаца на деспотов град Сребреницу. Добрим делом користећи метеж који се створио у Србији провалом Турака, босански краљ Твртко II је у јесен 1425. године успео да заузме овај град. Међутим, тврђава Сребрник се није предавала и Босанци су морали да је опседају. Са нападима на тврђаву нису журили и данима су је само бомбардовали мислећи да опсађенима помоћ никако не може доћи из Србије,

будући да Дрину у то доба године скоро да није могуће прећи. Међутим, ту су се преварили. Одмах након склапања мира са Турцима окрене деспот војску и неким начином пређе Дрину. Било је то потпуно изненађење за Босанце који се журно повуку. *"Деспот изненада дође на реку звану Дрина за коју су Босанци мислили да се не може прећи; а када деспот тада наиђе, брзо пређе реку те Босанци, видевши то, оставише све станове своје и побегоше са својим краљем"* (Константин Филозоф). То повлачење је више личило на панично бекство јер је остављено неколико артиљеријских оруђа (топова) која су то доба била ретка и исто тако и скупа. *"А остаде и праћка (тј. топ) њихова звана хумка заједно са другим двама"* (Константин Филозоф). Након неког времена Твртко II понуди деспоту преговоре, што овај одмах прихвати. Веома брзо склопљен је и мир.

Деспот је побољевао од неке ножне болести коју је по свему судећи вукао још од раније, али временом се она погоршавала. *"Благочастивога деспота Стефана хваташе све више ножна болест од које одавно страдаше"* (Константин Филозоф). Можда је и то био разлог због чега се одлучио да сазове скуп српске властеле и највише црквене великодостојнике и да ту прогласи Ђурђа Бранковића за свога наследника. Претпоставља се да је негде око 1425. године (можда и раније) овај сабор сакупљен у Сребрници код Страгара и да је ту Ђурађ Бранковић званично проглашен и прихваћен за наследника деспота Стефана Лазаревића. *"Зато, веома се побојавши смрти, посла по свога сестрића, господина Ђурђа, и овај дође у место звано Сребрница; и ту (деспот) сазва са патријархом сабор од часних архијереја и благородних свију власти и свију изабраних и на сабору благослови њега (Ђурђа) на господство, говорећи: Од сада овога сматрајте господином место мене"* (Константин Филозоф). Биограф наводи да је Ђурађ био позван од стране деспота, што говори да он (Ђурађ) није тако често боравио у деспотовој близини, али и нешто више. Очигледно да је проглашење Ђурђа за деспотовог наследника била управо његова (деспотова) одлука и да он није са стране присиљен на тако нешто. Сам Ђурађ као да има најмање удела у деспотовој одлуци и изгледа да се он само повинује његовој жељи. Дакле, по том питању између њих није било никаквих сукоба. Ђурађ Бранковић, као искусан човек који је већ до тада свашта претурио преко главе, био је веома тактичан и стрпљив не вршећи било какав притисак на деспота и то његово стрпљење се до краја у потпуности исплатило. Деспот је испунио своју реч и прогласио га за свога наследника.

Сабор на којем је Ђурађ проглашен за будућег владара Србије био је скуп највеће световне и духовне властеле у Србији. Осим тога, што је посебно битно, Ђурађ није натурен и његово проглашење наследником било је извршено по старим обичајима и по свим тадашњим формалностима. Ништа није недостајало. *"Учинише и молитву над њиме са полагањем руку; и све закле да му буду верни. А прокле оне који би подигли какво неверство. Затим закле и њега самога да неће презрети његово васпитање,..."* (Константин Филозоф). Деспотова жеља је била да се онај правац политике који је он започео и након њега настави тако да је од Ђурђа то и затражио: *"него како сам ја сам о свему мислио, тако чини и ти. Јер многи су ми послужили којима не успех дати награде. И много (га) поучи о побожности и заповестима"* (Константин Филозоф). Као да је деспот имао бојазни да би Ђурађ могао евентуално да тешње сарађује са Турцима него што је у том моменту он сам чинио. Сада је он

(деспот) био тај који је заступао политику отпора према Турцима, док је била могућност да би Ђурађ могао кренути обрнутим путем. Довољно је сетити се ситуације након косовске битке када су Лазаревићи били ти који су нагињали ка Турцима док су Бранковићи били заступници отпора према њима. Сада је изгледало као да је обрнуто. Било како било, сабор у Сребрници остварио је своју улогу, а Ђурђа су безрезервно прихватили као млађег господара, односно као будућег владара Србије. *"Зато од тада много верније се приклањаху младом своме господину него раније"* (Константин Филозоф).

Но, сада је тек део посла био обављен и то чини се онај лакши део. Властела у Деспотовини је прихватила Ђурђа за будућег господара, али било је питање да ли ће то учинити Угарска и Турска, јер не треба заборавити да је Деспотовина била у вазалном односу према обе земље. Са Угарском деспот је успео да постигне договор, али уз велике уступке. Негде током маја 1426. године у Тати састали су се деспот Стефан и угарски краљ Жигмунд. Ту је деспот обавестио Жигмунда о својој намери да Ђурађ наследи Деспотовину и сва деспотова многобројна имања расута по Угарској као и његово место међу угарском властелом. Жигмунд је пристао да Ђурђа прихвати као будућег господара Србије, али под неким условима који су веома отежавали будући положај Деспотовине. Најтежи услов је био свакако у обавези да Деспотовина одмах након смрти деспота Стефана врати Угарској, Београд, Голубац, Мачванску бановину и још неке земље. То да Деспотовина и даље остане у вазалном положају према Угарској био је очекивани услов и на њега није обраћена посебна пажња јер је у том моменту за њу то била предност, а не оптерећење.

Након склапања овог уговора требало је нешто слично урадити и са турским султаном, односно био је потребан и његов пристанак. Међутим, за то више није било времена. Већ почетком 1427. године Турци нападају Деспотовину и веома брзо стижу под Ново Брдо које опседају. Током марта месеца исте те године (1427.) долази до једне побуне рудара у Сребрници коју је деспот са изузетном свирепашћу угушио светећи то што су рудари убили једног његовог службеника. *"Сазнавши за ово (деспот) се подиже сам, пошто су многи побегли од места, па ухвативши и неке невинне ради убиства младића, одсецаше им руке и ноге"* (Константин Филозоф). У овим деспотовим помало и безразложним обрачунама ненадано су страдали и неки трговци из Дубровника. *"Многим, пак, трговцима и властели дубровачкој који су се тада нашли у Сребрници одузео је сву имовину, штавише, бацао их је у тамницу. Некима је ископао по једно око, а другима одсекао по једну руку, и све то зато што је био посумњао да су они били умешани у заверу и убиство поменутог Владислава"* (Мавро Орбин). Изгледа да је ту био присутан и Ђурађ Бранковић, који је са много такта и смиривања покушао ову ситуацију да ублажи. Међутим, деспотовој вољи се ипак није могао супротставити па су трговци кажњени. *"И поред тога што се за њ заложиио деспотов синовац Ђурађ, и што је лично излагао и с прекором стављао пред очи деспоту многа добротинства која су му Дубровчани учинили,..."* (Мавро Орбин).

Није прошло много од овог обрачуна у Сребрници, а деспот је изненада умро. Код места Главица (околина Крагујевца) деспота је по свему судећи стигла срчана кап од које је дана 19. јула 1427. године и умро. *"Када је био на месту званом Главица, обедовавши, изиђе да лови; и док је још ловио, узео је крагујца"*

на руку своју. Узевши га није (га) носио како треба, он, који је досада све како треба и на удивљење изводио и чинио; и нагибао се на једну и другу страну као да ће са коња пасти. Обухвативши га са обе стране, вођаху га до стана" (Константин Филозоф). Свестан да му је смрт близу деспот је стално тражио да се што прије доведе Ђурађ Бранковић. Тако је и умро "испустивши само један глас: По Ђурђа, по Ђурђа" (Константин Филозоф).

Ситуација је била и више него озбиљна. Турци су били у Србији, деспот је умро, а Ђурађ је још увек био далеко. Ипак, изгледа да панике није било, чему је највише допринео неки војвода (коме не знамо име) веома хладнокрвно организујући све. Гласници су одмах отишли по Ђурђа Бранковића, а деспот је сахрањен у своју задужбину у Ресави. Сама сахрана је била изузетно опасна јер су турски одреди крстарили у непосредној близини Ресаве и постојала је опасност и да нападну. "Затим пошљу по Ђурђа, а сами узевши га ношаху (га) ка гробници - о овој ствари много се бринуо војвода војске - коју сам сазда у Ресави. О љубочаснога војинства, љубочаснога господина! Нису тада гледале ни жене децу, ни своје куће, нити што друго. А ту негде близу била је исмаиљћанска војска. Али (они који су преносили деспота) нису свој живот рачунали ми у што (само) да би га положили на место где је заповедио" (Константин Филозоф).

За све ово време Ђурађ је био у Зети, али одмах након што му је гласник дојавио деспотову смрт кренуо је са мањом пратњом ка Београду. Док је пролазио Србијом могао је да види какво је пренеражење изазвала деспотова смрт. "(Људи) су лица гребли и власи трзали и све светле хаљине збацили су. Јер уместо многосветле одежде у вретиништа (су се облачили); и још ово: ако се где забачена иночка (хаљина) могла добити, узевши (је) на делове је цепаху тако да све изузетно буде у измењеним приликама. Коњима су (не само) гриве резане" (Константин Филозоф). Ипак, колико год ситуација изгледала тешка могао је да примети да га свугде примају као новог господара и да нема трага неком могућем преврату. "Рашани су га прихватили као господара" (Мавро Орбин). Судићи по свему и Турци су тада мировали тако да је пут до Београда прошао без неких посебних проблема. Они су тек требали да дођу, јер је и угарски краљ Жигмунд чуо да је деспот умро. У то време Жигмунд је ратовао у Влашкој, али на вест о деспотовој смрти, све је прекинуо и пожурио ка Србији желећи да узме Београд, Голубац и све оно што му је по уговору у Тати требало припасти.

У Београду је такође владао страх, али не само због деспотове смрти и због тога што су га жалили. Више је то био страх од могућег отимања око власти над деспотовином и свим оним последицама које такви сукоби носе са собом. Стога није чудно то што је Ђурђев долазак дочекан са олакшањем, јер сада се знало да је он нови господар за кога се знало да има чврсту руку. "Али када дође благочастиви господин Ђурађ, њега исто тако сличним (ридањем дочекаше) (који) је ваздух испуњавао, док су га пукови сретали и дочекивали. Тада осетише као неко олакшање. Јер свако смрт и пљачкање већ очекиваше" (Константин Филозоф). Колика је несигурност владала види се и по томе што се градска тврђава где је боравила војна посада, до тога момента није отварала и што командант посаде није никога хтео да пусти све док се није појавио Ђурађ. "Тада се и унутрашња кула отвори, а раније је не хтеде отворити онај који ју је чувао" (Константин Филозоф).

Одмах по уласку у Београд извршена је симболична примопредаја власти. Најпре су обављени црквени обреди: *"И у цркви не узиће (Ђурађ) на прострто (место) по владарском обичају; а када се служба свршила, не даде ништа рећи о владарској слави, него место овога чуо се вапај (и) ридања у ваздуху"* (Константин Филозоф). Након тога обавио се и световни део Ђурађевог устоличења на владарском месту Србије. Ово је за њега било вероватно и много значајније јер се радило о оном признању које даје властела, једини озбиљнији војни фактор у земљи. Тај световни део Ђурађевог устоличења је био веома интересантан. Састојао се у томе да сваки достојанственик, постављен још од деспота Стефана, прилази месту где је Ђурађ седео и као знак да га признаје за свога владара предаје му своје жезло које симболизује власт. Сада је то значило да Ђурађ прима од њих њихову власт и слободно њоме располаже. Одмах по примању жезла власти Ђурађ је то исто жезло враћао свакоме ономе од кога га је добио што је значило да га и даље признаје на ономе месту на коме је до тада био. У том моменту Ђурађ није вршио никакве промене међу главним достојанственицима у Деспотовини тако да биограф наводи да их је Ђурађ све признао. *"А сам, дакле, када је са свима био у царским (дворима), приђоше сви који су били постављени од пређашњега (владара) у неком чину, предаде свако своје жезло власти. А овај са великим плачем опет свакоме поврати његов чин"* (Константин Филозоф).

То што Ђурађ није извршио никакве смене међу главним достојанственицима не треба да изненађује, будући да је и он сам био веома несигуран на престолу и није знао шта га у будућности чека. Угарски краљ Жигмунд се приближавао Београду у жељи да затражи све оно што му је обећано по уговору у Тати, а ту су били и Турци. На турску реакцију није требало дуго чекати и она је дошла скоро тренутно. Одмах након деспотове смрти Турци предвођени Исак-бегом су упали у Србију и већ током септембра 1427. године нападају на Ново Брдо. Управо у то време (септембар) стигао је и угарски краљ Жигмунд у Београд и између њега и Ђурађа Бранковића почели су преговори који су се отегли на следећа два месеца. Углавном се говорило о предаји Београда којег је Ђурађ покушао да задржи. Гледајући у ретроспективи, Ђурађ је био унапред осуђен на неуспех у овим преговорима јер није имао било какве чвршће позиције да се супротстави тражењима из Угарске. Турци су харали Србијом, а под Београдом се већ налазила јака угарска војска коју води краљ Жигмунд лично.

Ништа друго није преостајало већ да се град преда Угарима, што је на крају Ђурађ и урадио. Да му то није било лако урадити, сасвим је извесно и то се изгледа није ни крило. *"И није само, дакле, због овога било разрушење и беда, него и западни краљ дође царскоме граду (Београду) који и узме, тобоже мирно, од овога благочастивога господина својега пошто су се (Ђурађ и Срби) престрашили Исмаиљана"* (Константин Филозоф). За узврат Жигмунд је Ђурађа признао владарем Србије и бароном угарског краљевства. Осим тога Ђурађ је постао Жигмундов вазал, а церемонија је обављена у Београду где је Ђурађ проглашен за *"херцега и деспота целе државе Раике и Арбаније"* (Сигисмундова повеља). Као симбол тога добио је од Ђурађа од Жигмунда плашт, мач и капу. Није то било ништа ново и тиме се само наставила она политичка линија коју је последњих година проводио деспот Стефан Лазаревић. Немајући поверења у Србе, али ни у своје угаре морао је Жигмунд да градску посаду попуњава са страним најамницима и то углавном немцима. *"За људе у*

Србији рекоше ми да се у град никако не пуштају зато што су турски поданици и Турчина слушају; а Угри су непоздани и Турака се толико боје, да не би смели чувати место и сачекати Турчина и сву силу његову, кад би на град ударио" (де ла Брокијер).

4. Градња Смедерева

Осим Београда желео је Жигмунд и Голубац, како је то већ по уговору у Тати одређено. Међутим, ту су избили ненадани проблеми. Неки војвода Јеремија, који је држао овај град, тражио је да му се најпре исплати 12.000 дуката, колико му је дуговао деспот Стефан Лазаревић за све оне заслуге које је он до тада учинио за њега. О томе је Јеремија показивао и неку повељу о дугу коју му је лично издао деспот Стефан. Но, Жигмунд није хтео да чује ни о каквом плаћању већ прогласи ту повељу за фалсификат. По свему судећи, Ђурађ је покушао да посредује у овом спору и стога је стигао под Голубац и позвао војводу на преговоре. Негде изван градских зидина њих двојица су преговарали, али без успеха јер Јеремија није желео да попусти. Вероватно је то навело неке из Ђурђеве пратње да му предложи да Јеремију ухвати и да га баци у ланце и да онда без икаквих проблема заузме Голубац. Међутим, Ђурађ је то одбио будући да је Јеремији дао реч да му се ништа неће десити. *"Пре овога дође сам господин Ђурађ под Голубац, где му дође тај војвода на веру; (деспот га саветоваше) да га уведе у град и да град преда. А нека господа долажаху са предлозима (деспоту) да га ухвати. Тај је (деспот) био тврде вере, слично дијаманту, и не хтеде ово учинити"* (Константин Филозоф). У том моменту Ђурађ се показао као човек од речи, мада му то иначе није била тако честа особина. Међутим, ускоро се због таквог свога поступка покајао. То је био очигледан пример да држање речи у политици може да одведе и у пропаст. Ево због чега.

Из неког разлога ови су преговори изгледа требали бити настављени у самоме граду. Ђурађ се мирно упутио унутар Голубачких бедема верујући војводином речу да му се тамо неће ништа десити. Вероватно је рачунао на то да ће војвода ценити то што је он одржао реч и што је војвода био сигуран у његовом логору. Међутим, већ на градској капији извршен је напад на Ђурађа (по свему судећи напао га је баш Јеремија), али због војводине неспретности и брзе реакције Ђурђеве пратње овај напад није успео. *"Када су ушли заједно у град, устреми се у вратима ранији војвода тај и град заузе, и на помазаного руку и оружје подиже. А (деспот) се опет врати у стално пребивалиште"* (Константин Филозоф). Шта је био разлог овог мучког напада, тачније атентата на владара Деспотовине, тешко је рећи. Да ли је војвода радио по нечијем налогу (султана?) или је то плод његове неке освете, остаје тајна. У сваком случају, Ђурађ је одмах на почетку своје владавине имао прилику да се брани од атентатора, а тога ће бити и касније. Тако је пропао покушај да се за краљ Жигмунда придобије Голубац. Војвода Јеремија, знајући да се неће моћи дуго одржати у Голубцу, почне преговарати са Турцима. Наравно да је султан Мурат II једва дочекао овакву понуду и одмах је спремно прихвати. Негде крајем 1427. године Турци уђу у Голубац.

Сама предаја Голубца је имала један мучан одјек у народу, а војвода Јеремија је стекао лош глас. *"Но како овога (војводу голубачког Јеремију) да назовем, новог отпадника и најбезаконијег мучитеља, заједничара бесовског, и ученика*

сатанина, сина гејене (накла) и таме потчињенога, који је по правди клетву наследио и који је отступио од савета християнског, и без нужде, сваке тескобе цару најнеправеднијем град је предао" (Инок из Далше у преписаноме Јеванђељу).

Док су се ова натезања дешавала Турци, предвођени Исак бегом, су опседали Ново Брдо. Као и неколико пута до тада опсада се одржавала тако што је тврђава великим топовима бомбардована, али се јуришем није могла заузети. Ипак, ово још увек није била она првокласна турска војска, али је и она била очигледно довољна да направи хаос. То јасно потврђује Константин Филозоф, онда када описује како је Београд предан Угрима. Он каже на једном месту да су се Срби и Ђурађ *"престрашили Исмаиљана"*, те да је то вероватни разлог због чега је Ђурађ у преговорима попустио мислећи да ће тим попуштањем за узврат добити угарску војну помоћ. Како се Ђурађ није могао одупрети ни Исак бегу било је сасвим јасно да по доласку султана нема никаквих шанси да се одбрани. Стога је требало по сваку цену придобити угарског краља и његову помоћ па би се тиме могло објаснити због чега је Београд тако лако предан Угрима. На крају се жртвовање Београда показало као исправан потез јер угарски краљ је одржао обећање и војно помогао Ђурђу па су тако удружени Угри и Срби имали доста заједничких акција. Једна од успешнијих је била током новембра месеца 1426. године када су сузбили Турке код Раванице. Отпор је био све организованији и успешнији.

Ситуација је нагло постала драматична када је почетком 1427. године са војском стигао лично султан Мурат II. Овај турски поход је био много систематичнији па је то био разлог зашто су пали многи градови, а међу њима Крушевац као најзначајнији. *"И дошавши, дакле, нападне Крушевац који узеше у борби; и пошто се народ који је био у њему устремљено (да бежи) из града, предадоше се и други градови"* (Константин Филозоф). Након тога улогори се султан са својом војском под Новим Брдом. Сама опсада је била веома систематична и овај пут се сасвим јасно видело да није реч само о једном краткотрајном турском пљачкашком походу. *"И тако је пуних 48 дана јуришао на речено место, чије је зидине тукао веома тешким артиљеријским оруђима"* (Мавро Орбин). Можда је султан мислио да заузме целу Србију, али мишљење је нагло променио када се и он са својом војском заглавио под Новим Брдом. *"И дође на Ново Брдо, али не успе (да га заузме), иако се потруди много"* (Константин Филозоф).

Сама опсада је ишла веома тешко и султан Мурат II мора да се већ питао шта даље да ради. Међутим, баш некако у то време стигну код њега представници Ђурђа Бранковића на преговоре. Посланике је лепо примио и по Константину Филозофу излази да је Мурату II било већ свега доста и да је имао намеру да све оно што је заузео врати Ђурђу. *"А хтео је са посланицима који су ту дошли да се сложи и земљу коју је узео да врати"*. Ове битке су трајале у време зиме, а Турци изгледа нису били спремни за дуже ратовање под тако тешким условима. Осим тога и војна помоћ која је долазила од угара постепено је показивала резултате па су Турци на многим местима били потиснути. То је сасвим сигурно морало узнемирити султана јер ефекат изненадног напада на Србију је изостао, Ново Брдо се тврдоглаво и упорно брани, а угарска војска узима учешће у овоме рату. Створени су сви предуслови за дуго и исцрпљујуће ратовање за које он није имао много воље. Можда је он тада стварно желео да Ђурађу врати све оно

што је узео, али тада изненада стижу преговарачи Голубачког команданта војводе Јеремије који му понуде предају Голубца (вероватно су за узврат тражили дукате). Сада се ситуација значајно изменила у султанову корист и он више није имао никакву намеру да попусти на било који начин. Тада су Ђурђеви посланици морали да напусте султана и да се врате Ђурђу празних руку. Са војводом Јеремијом султан је веома брзо утаначио трговину и без икаквих проблема задобио ову јаку дунавску тврђаву. Негде крајем 1427. године Голубац је постао турска тврђава. *"А остави чуваре земље који отидоше и заузеше Голубац, пошто их је тај војвода увео (у град), и пленише крај који је био у околини тога града..."* (Константин Филозоф). Након тога султан напусти Србију и врати се у Турску.

Угарски краљ Жигмунд никако није могао да мирно прихвати то да Турци држе Голубац па је одлучио да га на силу заузме. Током зиме 1427/28. године насупрот Голубцу подигао је тврђаву Светог Ладислава која је требала да заштити прелаз његове војске са северне на јужну обалу Дунава. Током априла 1428. године започео је прелаз преко Дунава и Голубац је убрзо био под опсадом. Осим угарских трупа имао је Жигмунд и помоћ Пољака које је водио тада чувени пољски великаш Завиша Црни. За месец дана опсаде Голубац је скоро разбијен из ватре многобројних топова угарске војске и изгледало је да се турска посада већ мисли предати. Тада је одједном наишла турска војска коју је водио лично султан Мурат II, и Жигмунд је, након жестоке битке, морао да скида опсаду. Током преговора утаначено је примирје и Жигмунду је султан обећао да га неће узнемиравати док се буде повлачио преко Дунава у Угарску. Изгледа да су Угари поверовали Турцима па су почели постепено да прелазе Дунав. Тог момента су Турци одједном ударили и сатрли велики део угарске војске. Постоји прича да се Жигмунд спасао чистом случајношћу у једном малом чамцу, док се Завиша Црни борио до краја штитећи одступницу. На крају су га Турци ухватили живог и одсекли му главу. *"Неверни су Турци као некада Филистејци, на Брашанчево, велику војску мојих верених витезова уништили, тако да су познатије голим мачем поубијали, друге опет у Дунаву потопили, а остатак са собом у неверу повели"*, жали се Жигмунд папи у једном писму. Но, Турци се нису само ту зауставили већ је султан упутио акинције дубље у Угарску не би ли тамо расејали ватру и страх. Жигмунд је покушао да организује отпор, али са slabим успехом. *"Ето јуче стигло је небројено мноштво Турака и велике војске њихове све до града Голубца. Један део њих остао је тамо да обнови споменути тврђаву, а други део, чини се главна војска, развила се према Београду, Срему, према прекосавским странама и према нашој краљевини Славонији"*, пише Жигмунд чонградском жупану Николи Варди и моли га да што прије са својим трупама притекне у помоћ.

Након ове угарске, у својој суштини ипак добро замишљене, али пропале војне акције ситуација се за Турке нагло изменила и то у повољном правцу. Влашки војвода Дан је одмах признао врховну власт султана, па је чак и босански краљ Твртко II морао да затражи султанову милост тако што му је дао неке своје градове. Ђурађ Бранковић се суздржао од било какве војне помоћи Утрима, а Турцима је изгледа ипак помагао. Познато је да су Голубачку посаду, коју су иначе плаћали Турци, чинили добрим делом Срби. Баш то је мало одобровољило султана који након свега одлучи да настави преговоре са Ђурђем око судбине Деспотовине. Убрзо му је послао своје посланике, а да је добре

воље видело се када је одлучио да неке од освојених територија врати Ђурђу: *"докле опет не дође посланик од цара који је одустао од даљег освајања, а нешто (освојеног) је и вратио"* (Константин Филозоф). По свему судећи неког великог натезања ту више није ни могло бити и Ђурађ је пристао на оно што су Турци тражили. Постао им је вазал са обавезом плаћања харача као и обавезом да Турцима даје помоћне војне одреде које је морао водити његов (Ђурђев) син. *"Јер поред данка који плаћа, он треба да пошаље, кад му Турчин затражи, свога другог сина, а са њим и 1000 или 8000 коњаника"* (де ла Брокијер). Била је ту још једна одредба која се односила на Угаре. Деспот није смео дозволити да се угарске трупе крећу преко Деспотовине онда када ови (Угари) ратују са Турцима. *"Постао му је вазал и обавезао се да ће да му плаћа харач и давати људе за рат ако буде тражио, као што је било већ у време деспота Стефана; само што је плаћао онолико мање харача колико су му земље били одузели Турци"* (Мавро Орбин). Управо ће ова одредба уговора да значи и каснију пропаст Деспотовине. Рачуна се да је овај мир склопљен у пролеће 1428. године.

На крају, Ђурађ Бранковић је ипак могао бити задовољан са свиме оним што је постигао од времена смрти деспота Стефана. Српска властела га је прихватила за свога господара и изгледа да осим војводе Јеремије у Голубцу, нико други није пружао отпор његовом устоличењу. Угарски краљ Жигмунд га је исто тако признао, а уз то примио га је међу угарске бароне. За овај политички успех жртве (давање Београда) ипак нису биле велике иако су свакако биле болне. Оно чиме је Ђурађ сигурно био најзадовољнији било је признање које је дошло од стране султана Мурата II будући да му је права опасност претила управо са те стране. Стога не изненађује што де ла Брокијер коментарише како је *"ипак он послушнији Турчину него цару"*. Истини за вољу границе Деспотовине вишу нису биле онако развучене као у доба деспота Стефана, али и одржање у животу и овако сужене државе (макар и без Ниша, Крушевца и још неких градова) могло се сматрати великим успехом.

Некако у то време, након 1427. године, али прије 1429. године, умро је Ђурађу и Јерини њихов најстарији син, престолонаследник Тодор. У време смрти није могао имати више од дванаест година, а његов лик се види на једној фресци у манастиру Грачаница. Ту је вероватно и сахрањен. Била је то тек прва у низу породичних трагедија које ће током свог живота Ђурађ имати.

Након свих ових догађаја могао је Ђурађ Бранковић да одахне. Оно што му је тада био основни проблем било је то што није имао ни једно место које би било довољно утврђено да би могло да представља престоницу. Београд, као престоница деспота Стефана, био је у угарским рукама, док су Крушевац и Ниш држали Турци. Имала је Србија и других градова који су били довољно богати и утврђени да би послужили Ђурђу, али положај им је био сувише у дубини Деспотовине и изложен нападима тако да нису могли пружити довољно сигурности од турских упада. Тачније, престоница је морала бити у близини угарске границе да би се Ђурађ могао лакше склонити у Угарску испред турске навале. Таквих градова Деспотовина није имала. Остало је једино да се сагради неко утврђење које би Ђурађу обезбедило све оно што таква престоница треба да пружи. Немајући престоницу Ђурађ је боравио углавном у месту које се звало Некудим. *"СТИГОХ у једну варош звану Никодем (Некудим), варош сличну селу, у врло лепом и добром крају. И борави речени деспот Рације у тој реченој*

вароши стога што се она налази у врло лепим шумарцима и рекама погодним за сваки лов на дивљач и за лов са соколовима" (де ла Брокијер).

Као погодно место изабрано је ушће Језаве у Дунав и веома брзо ту је изникло Смедерево, моћно камено утврђење од 24 куле. Ово утврђење је завршено за веома кратко време и већ током 1430. године (изградња је започела 1428. године) у њега је уселио Ђурађ Бранковић. Због тога што је био у равници, опкољен водом Дунава и Језаве и ровом између њих, Смедерево је названо "воденим градом". Најпре је изграђен тзв. "Мали град" и ту се Ђурађ уселио одмах по његовом завршетку. "Мали град" је имао укупно шест кула и на једној од њих од узиданих опека урађен је чувени натпис о зидању града где се каже: *"У Христа бога благоверни деспот Ђурађ, господин Србљем и Поморију зетскоме. Наредбом његовом сазида се град овај у лето 6938"*. Касније су настављени радови на тврђави тако да је саграђен "Велики град" који је имао још додатних осамнаест кула. Читава ова тврђава грађена је за борбу хладним оружјем иако је тада већ увелико било у употреби ватрено оружје, а то је вероватно због јаког византијског утицаја који се осећао на сваком кораку. Куле су биле веома јаке са основом ширине преко 11, а висине преко 20 метара. Поједини зидови иду у дебљину од 4,5 метара.

Због своје величине и нарочито због брзине којом је грађен, Смедеревски град је изазвао страшну мржњу међу Ђурђевим поданицима, јер је праћен многобројним жртвама. Овим радовима је у потпуности руководио Ђорђе (Георгије) Кантакузен, рођени брат Ђурђеве жене Јерине. За њега каже Спандуђин да је *"утемељио и изградио из основе веома тврди град Смедерево"*, што може бити извор за народно предање да је за сву народну муку која је пратила изградњу Смедерева крива Јерина, која је као рођена сестра довела Георгија у Србију. То не треба да изненади будући да су обавезе сељака - меропха биле изузетно тешке јер је цела Деспотовина дигнута на ноге и сви су морали да бесплатно раде при подизању Смедерева. Ту се пекао креч, довлачен је камен, песак, дрво и све остало што је потребно. Многи су дотерани из далеких села и то се тада звало згон (гонити).

Баш у време док је трајала изградња Смедерева, претпоставља се у лето 1429. године, Ђурађ је крунисан за деспота. Обред је обављен у Жичи, а из Византије је знаке деспотског достојанства донео Георгије Филантропен којег је послао византијски цар Јован VIII. Са њим је заједно крунисана и Јерина која је тиме добила чин деспотице. Од тада Ђурађ носи назив *"по милости божјој Рашког краљевства деспот и Албаније господар"*. Може се рећи да је практично тек тим крунисањем Ђурађ Бранковић постао у потпуности наследник деспота Стефана. Међутим, то би била сва сличност која је постојала између њих. И по карактеру и по изгледу, али и по начину живота и схватања политичких обавеза, била су то два сасвим различита човека. Док је Стефан био плав, са ретком косом и брадом, продуховљеног лика, Ђурађ је био изразито црн, са густом брадом и дугом косом, висок и веома снажан. Стефан је био аскета кога жене нису много интересовале, па је и умро без порода. За то време Ђурађ је умео да ужива у животу и никада се није у томе много сустекао. Имао је младу жену (Јерину) са којом је изродио децу, а из првог брака их је већ имао неколико. *"Тај господар деспот има око 58 до 60 година и веома је леп владар и крупан човек и има троје мушке деце и две кћери, од којих је једна удата за Турчина, а друга за*

грофа од Сеја (Цељског). И деца су му врло лепа, а најстарији може имати двадесет година, а од остале двојице један шеснаест, а други четрнаест; за кћери не знам какве су" (де ла Брокијер).

Деспот је живео управо оним начином живота како се већ и очекује од човека таквог положаја и богатства. Са великим знањем и разумевањем културе умео је да се понаша на страним дворовима где је уживао глас великог господина трошећи велике суме новца на своја лична задовољства. И Ђурађ и Стефан су били храбри ратници и спретни државници, али док је Стефан био много отворенији при вођењу политике (мада склон политичким заокретима), Ђурађ је многе ствари постигао митом. Захваљујући многобројним рудницима сребра у Србији извлачио је Ђурађ велике количине сребра које је знао веома спретно да употреби на турском двору где је постигао много тога управо захваљујући заводљивом звецкању дуката. Осим тога изгледа да је чак и у вођењу унутрашње политике прибегавао миту. Тако де ла Брокијер коментарише богатство рудника у Новом Брду и начин на који га деспот Ђурађ искориштава. *"И у тој вароши постоји рудник злата и сребра заједно и сваке године се ископа више од 200.000 дуката, а да није тога верујем да би он већ био изгнан из своје Рације"* Није деспот извлачио злато само из Новог Брда, било је ту још рудника, а у причама о богатству Србије се у страним земљама помало и претеривало. *"Али што је најзнатније и нада све друге земље у Србији, то је што се у њој налази сребра и злата као воде у изворима, и што се на све стране копа златни песак, у коме је злата и сребра обилатијега, лепшега и бољега него што је индијско"* (Критовул).

Управо кориштењу мита Ђурађ је и могао да захвали то што је успео да од Турака добије дозволу да подигне једну тако јаку тврђаву као што је Смедерево. Постоји тврдња да султан Мурат II дуго није знао да је Смедерево изграђено и то највише захваљујући томе што је Ђурађ митом успео да заустави да таква вест дође до њега. По тим верзијама Ђурађ је успео да подмити турског везира Саруца пашу који је градњу Смедерева једноставно прећутао султану. *"А Вуков син кришом је саградио Смедерево, а кад је Саруца-паша дошао, он није сазнао ни чуо да је тврђава направљена. После је Саруца паша, док је био беглербег, свргнут"* (Уруц). Са осетљивим даром за високу политику која је препуна подмуклих потеза и тајних радњи, успео је Ђурађ да са финим инстинктом осети сва она незадовољства која су врела у турској држави. Веома брзо он се повезао са незадовољницима турске централистичке владавине султана Мурата II и бескрајне реке злата кренуле су у том правцу. У Једренима Мурат II је имао и те како јаку опозицију, а да је он са њима тешко излазио на крај видело се неколико пута. Када је 1428. године дошло до судара угара и Турака под Голубцем, султан Мурат II је био у великој кризи. Иако је био удаљен само пола дана хода од Голубца, румелијски беглербег Синан са својом великом армијом није желео да крене у помоћ опсађенима. Стога је морао султан лично да покрене своју армију, али на само један дан удаљен од Голубца којем је журио у помоћ, морао је војску да заустави ради сталних свађа које је имао са својим главним беговима. Успео је да их умири уз неке уступке и да тек онда настави са походом. Можда је чак и ту Ђурађ имао умешане прсте.

Да Ђурађ навелико сплеткари по турском двору није била никаква тајна и он је био код султанових приврженика једна од најомрзнутијих личности. Навођено

је да Ђурађ одржава везе са највећим противником турске државе у Анадолији, Карманоглуом, да је главни саветник угарског краља, итд. Имао је Ђурађ и других непречишћених рачуна са најкрупнијим феудалцима у Турској. Мрзео га је веома јак и утицајни скопски бег Исак којем је Ђурађ некада у бици заробио сина Паша-бега и једно време држао у заточеништву (1424/25. године). Осим тога знало се и то да Ђурађ из све снаге подржава незадовољнике око султана Мурата II. Султан се покушавао обрачунавати са својим противницима веома суровим мерама, па је у том оквиру ослепио свога везира Иваз пашу. Баш ту је видљива потпуна разлика у оном начину политике коју је некада водио деспот Стефан и коју сада спроводи деспот Ђурађ. Док је деспот Стефан увек стајао чврсто уз централну власт (султана Бајазита, Мехмеда, Мурата II) и не покушавајући да на било који начин сплеткари по турском двору, деспот Ђурађ ради управо обрнуто. Читав његов живот и натезање са Турцима, али и угарима проћи ће управо у сплеткарењу којим је покушавао да подрије централну власт тиме што је непрестано подбуњивао и новчано помагао незадовољнике. Сувише слаб да било шта војно уради, Ђурађ је по византијској формули, на страним дворовима заиграо на међусобну нетрпељивост и склоност ка миту, и покушавао да из тога извуче некакву корист. То је био онај основни разлог зашто султан никада није имао поверења у Ђурађа и због чега је Деспотовина многе ствари претрпела, а да то иначе можда и није морала.

Током 1430. године успели су Турци да заузму Солун и да по граду направе покољ. У овој акцији учествовали су помоћни војни одреди које је послао деспот Ђурађ у оквиру својих вазалних обавеза, а водио их је његов најстарији син Гргур. Иако је дао војни одред као помоћ Турцима, Ђурађ је болно примио пад Солуна. Могуће да га је због војног помагања на неки начин пекла и савест, тим више што се његов војни одред тако истакао да му је сина Гргура султан посебно наградио. Ђурађ је савест покушао умирити тиме што је откупио од Турака мноштво робља које су Турци похватили по Солуну. Тада је из Солуна (Јерининог родног града) дошао у Србију још један Кантакузен, Тома, рођени брат деспотице Јерине.

Ипак, ма колико ова сарадња са Турцима била мрска деспоту Ђурађу, она је ускоро донела за њега и добрих резултата. У Зети је дошло до одметања неке властеле, а ситуација је постала много озбиљнија када се појавио Стефан Балшић Марамонте, који је као даљњи рођак породице Балшић, полагао право на Зету. Негде током 1429. године успео је да стави под своју контролу један део Зете. Баш некако у то доба Турци су заузели Солун и задовољни помоћи коју су добили од Ђурађа одлуче да и они њему помогну. Скопски Исак бег заједно са Гргуром Бранковићем провали у Зету и ускоро поврате деспоту све оно што је био изгубио. Осим тога, деспот Ђурађ је тада искористио добру прилику да се обрачуна и са неким старим противницима (Која Закарија, итд.).

Осим овог сукоба, имао је деспот Ђурађ и још рат са босанским краљем Твртком II око Сребренице. Импулс за тај рат је дошао од 1430. године када је Твртко II успео да затре познату породицу Златоносовића. Ради се о једној прилично старој босанској породици, од којих су два њена припадника, Стјепан и Влађ, били учесници у Косовској бици 1389. године. Тада су били у саставу војске коју је довео војвода Влатко Вуковић. Претпоставља се да су на Косову и погинули, мада је касније било неких вести (нарочито после Ангорске битке) да

су ипак преживели. Последњи представник ове куће, био је војвода Вукашин Златоносовић. Он се током лета 1430. године нешто завадио са босанским краљем Твртком II и по свему судећи Твртко II се осветио тако што је ову породицу тада у потпуности искоренио. Како су Златоносовићи били у тесним односима са деспотом Ђурђем то не изненађује што већ наредне године избија сасвим отворени сукоб између Твртка II и деспота Ђурђа. Да је рат био веома озбиљан види се из једног писма Дубровника где се наводи да краљ и деспот *"на граници својих области, чине један другом штету, узнемиравају се и пакосте"*. Тај рат и јесте био такав, сав у пљачки и пакостима околном живљу, а неких директних јачих војних судара једноставно није било. Снага две српске државе трошила се у међусобним дивљим атавизмима, док су Турци мирно освајали терен. Заслепљени неким међусобним ривалством, оба владара су терала неке своје рачуне, заборављајући ко је главни противник.

Некако у то доба (1432. или 1433. године) иде и уговарање удаје турског султана Мурата II и ћерке деспота Ђурђа, која се звала Мара. Сама позадина ове, помало ненадане Марине удаје, остала је нејасна. Да се радило о политичком браку није спорно, али остаје питање ко је био тај који је све то иницирао. Нешто је тада узнемирило султана и ова удаја требала је да послужи као гаранција будуће Ђурђево верности султани. Било је много тога због чега је деспот могао бити оптужен код султана. Осим добијања знакова деспотског достојанства из Византије и сталног тајног договарања са Караманоглуом и угарским краљем Жигмундом, било је ту и недозвољено дизање Смедерева. Осим тога, стално Ђурђево сплеткарење по турском двору донело му је гомилу противника који су га свакодневно оптуживали код султана. По турским летописцима, Мурату II је већ досадило да слуша сталне јадиковке на Ђурђево неверство па је решио да заузме Деспотовину и тиме лиши деспота свих поседа. Ђурађ је преко својих шпијуна то некако дознао и да би умирио султана понудио му Мару за жену и уз њу један део Србије као мираз. Султан није хтео да жени Мару будући да је, као добар мухамеданац, сматрао да би ова женидба за њега била понижење. Међутим, на притисак својих паша (потплаћених од Ђурђа, вероватно) ипак пристане.

Постоји и навод Константина из Островице који овај догађај нешто мало другачије приказује. По њему, Марина удаја је била уговорена, а тек након тога деспот Ђурађ је тражио и добио дозволу да дигне Смедерево. *"Потом је турски цар Мурат узео деспотову кћер по имену Мару и тражио је од деспота да му с њом пошаље и свога сина Гргура. И посла деспот сина својега Мурату и у томе пријатељству затражи деспот од цара да му допусти да без сметње зида манастир, што му цар допусти и зарече се да му неће сметати, а уз то му допусти и да зида себи сигуран град, дајући реч да ће све то верно и ваљано одржати. Поуздавши се у цареву обећање, деспот зидаше Смедерево"* (Константин из Островице).

Самом женидбом са Маром, султан не би добио много тога што и иначе није могао да оствари јер деспотовину је била веома слаба и не би се могла одбранити од једне јача војне акције. Прави добитник био би заправо Ђурађ. Можда би се зато могло претпоставити да је идеја о удаји Мариној баш због тога и изишла из његове главе. Био је то веома ризичан потез, али то је био тада једини могући начин да се стекне иоле јача позиција на турском двору. Можда

му је тада лебдео пред очима пример начина на који је кнегиња Милица удала ћерку Оливеру за султана Бајазита и управо тиме успела да сачува Србију за Лазаревиће. То је био тада и основни разлог због којег је његовом оцу Вуку измакла власт над Србијом, а коју је неком логиком требао имати. Нешто слично говори и Дука када наводи како је Ђурађ послао султану поруку: *"Царе, господине, прими моју ћерку за своју царију, као што је и твој деда Бајазит био узео од нас девојку"*. Тај политички рецепт је сада покушао и он, али успех је био и више него половичан.

Ђурђу сигурно није било лако када се одлучио да пошаље Мару у турски харем. Међутим, могуће је да се надао да се овај брак неће никада реализовати. Било је за то више разлога. Сам султан није показивао никакву вољу да Мару доведе у свој харем и на све то је пристао под притиском својих паша. С друге стране, било је уговорено да се до реализовања брака сачека неколико година будући да је Мара била још увек млада (имала је 1432. године око 14 година). Осим тога султан је имао у харему око три стотине жена и мноштво дечака и било је сасвим могуће да овај брак изгуби из вида. Уз то, уз помоћ мита би се могло урадити и то да султана на овај брак његова околина не подсећа. И коначно, како је за реализацију брака требало сачекати неколико година, било је сасвим могуће да дође до неких ненаданих догађаја који ће омогућити Ђурђу да ову своју обавезу не изврши. Заправо, Ђурађ је тада, а и неколико наредних година, био уверен у то ће Угарска уз помоћ Европе успети коначно да сломи турску моћ. Многе његове ризичне акције су биле мотивисане управо тим његовим нереалним надама, па није немогуће да је тако гледао и на ово уговорено венчање.

Даљњи развој догађаја као да је Ђурађу ишао на руку. Султан је под притиском са стране, пристао на брак и веридба је озваничена тиме што је у Деспотовину дошао Сарица паша и обавио потребне формалности. Мара је остала у родитељској кући, а Турци су након склапања веридбе отпутовали. Све је опет било као пре и изгледало је као да се ништа није догодило. Ђурађ је опет стекао колико-толико султаново поверење и није му више претила опасност од турске навале. Своје обавезе је уредно испуњавао и чинило се да је султан чак и задовољан, тако да де ла Брокијер тврди да је чуо како је султан говорио да је из Србије *"добацио више коњаника него што би добијао кад би била у његовој руци"*.

Мавро Орбин на нешто другачији начин описује Марину удају за султана. Наиме, султан је незадовољан начином на који је Ђурађ испуњавао своје вазалне обавезе, одлучио да га за себе чвршће веже тако што ће осим харача затражити од Ђурђа и његову ћерку. Ђурађ се колебао око Мариног одласка у харем, али га је жена Јерина убедила да то ипак допусти. *"На то Мурат посла Ђурђу Сараџи-пашу са свога двора да тражи редован харач, као и султану за жену деспотову кћер Марију. То је јако ражалостило Ђурђа; није му било криво да плати харач, али му је било веома тешко да му даде кћер за жену. На крају, свладан речима своје жене Јерине, или (како је други зову) Ирене, даде је у нади да ће се тим сродством сасвим помирити с Муратом, али испале друкчије, како ћемо овде даље рећи"*. Ако претпоставимо да је Ђурађ заиста био добар отац, како га често по историјама знају представљати, онда је велико питање како је уопште могао да се преломи па да ћерку пошаље у харем.

Оправдања да је то чинио ради тога да спаси народ или нешто томе слично, сувише су наивна да би се у њих могло поверовати. Њега је у таквој одлуци, где се одриче властитог детета, морао неко њему близак подржати. То је тада могла бити само његова жена Јерина, хладна Гркиња, којој Мара јесте била ћерка, али се ње и поред свега могла хладно одрећи и послати је далеко од себе. Могуће да је она тада била у стању да далеко хладније размишља од Ђурађа и да је из Мариног жртвовања видела прилику да се Деспотовина очува за осталу њену децу. Можда је и ово био разлог због чега је стекла атрибут "проклета" Јерина?

Њен велики утицај на Ђурђа не треба много да изненади, јер она га је заиста имала и то не само у чисто породичним стварима. Јерина се мешала и у вођење политике, а Ђурађ је то доста мирно прихватао. То су најпре осетили Дубровчани који су многе ствари успели да ураде управо преко ње. Индикативно је једно њихово писмо из 1435. године. Те године је Ђурађ отишао у Угарску, а Дубровчани чим су то сазнали пошаљу своје посланике код Јерине да траже којекакве трговачке уступке. Они су добро знали да она има могућности да директно мења Ђурђево одлуке, да је то до сада често чинила и да је Ђурађ то увек одобравао. Они то у своме писму не крију, па тако кажу: *"Господин деспот дао је овлашћење и слободу њеној величанствености да може, у његовом господству и држави, чинити ово и веће ствари"*.

Ова горда и властољубива Гркиња није била задовољна само тиме да узима учешће у власти, већ је довела на Ђурђев двор и гомилу својих рођака. Од свих тих њених рођака свакако је најомрзнутија фигура био Тома Кантакузен за кога је била јавна тајна да је изузетно подмитљив, али све му то није сметало да након Ђурђа и Јерине буде најјача личност у Србији. До краја је постао и командант војске. Српска властела је била постепено потискивана са двора, а странци су преузимали све више политичких и других уносних функција. Већина их се страховито обогатила што није могло да прође без страховите мржње домаћег становништва.

И иначе, када се говори о Ђурђу, мора се приметити да је годинама све више потпадао под утицај својих саветника са стране, а посебно жене Јерине. Она је била доста млађа од њега и са својим префињеним ликом, држањем, пореклом и нарочито тиме што му је изродила много деце тиме потврђујући његову мушкост иако је био у позним педесетим годинама, могла је заиста да утиче на њега. Он сам није био много омиљена личност у Србији, а то није никакво чудо. Осим политике коју је водио и која не само да је имала два, већ ко зна колико лица, и која је за већину српске властеле (а можда и саме њему) била углавном неразумљива било је ту присутно и нечовечно отимање новца од осиромашеног и измученог становништва. Непрестани ратови, затим радови на Смедереву, бројни странци који су немилосрдно пљачкали, били су директно плод такве Ђурђево политике.